

Jeano de La Gessée *Henriados* literatūrinės ypatybės ir imitacijos šaltiniai

RASA MARIJA ŠILEIKIENĖ

Nepriklausoma tyrėja
rasa.m.sileikiene@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0003-9861-2477>

ANOTACIJA. Straipsnyje analizuojamas XVI a. antros pusės prancūzų poeto, rašiusio *Jeano de La Gessée* slapyvardžiu, proginės poezijos rinkinys *Henriada* (*Henrias*) lotynų kalba, dedikuotas Abiejų Tautų Respublikos valdovu išrinktam Anžu kunigaikščiui Henrikui Valua. Tai antroji ciklo, kuriame nagrinėjami skirtingi šio leidinio aspektai, dalis. Tiriamos šio rinkinio žanrinės ir meninės ypatybės, pagrindiniai motyvai ir įvaizdžiai, literatūrinės įtakos ir imitacijos šaltiniai (Antikos ir Renesanso autorių kūriniai), aptariamos sąsajos su kitais autoriaus kūriniais bei bendru 1573 m. elekcijai skirtų Prancūzijos leidinių idėjinio ir literatūrinio kontekstu.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: Abiejų Tautų Respublika XVI a.; Henrikas Valua; XVI a. neolotyniškoji literatūra; *Henriada*; Jean de La Gessée; Louis d'Amboise.

Nepaisant trumpo ir nesėkmingai pasibaigusio Henriko Valua valdymo, šį, pirmąjį, valstybinį Prancūzijos ir Abiejų Tautų Respublikos (toliau – ATR) suartėjimą galima laikyti abiejų šalių kultūrinių ryšių pradžia, nors intensyvesni jie tapo tik XVII amžiuje. Prancūzijoje išleista gana gausi su šia elekcija susijusi literatūra lenkų ir prancūzų tyrėjų yra daugiau ar mažiau tirta, ja domėtasi, tačiau daugelis tekstų, ypač mažesnės apimties, kaip antai proginė poezija

Received: 10/04/2025. **Accepted:** 11/06/2025.

Copyright © 2025 Rasa Marija Šileikienė. Published by the Institute of Lithuanian Literature and Folklore Press. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Licence, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

prancūzų, o ypač lotynų kalba, nedideli politiniai propagandiniai leidiniai (neretai parašyti kaip retoriškos būsimajam valdovui adresuotos viešosios kalbos), susijusių iškilmingų įvykių reliacijos ir pan. yra tyrinėti visai nedaug ar netyrinėti apskritai. Nedaug domėtasi ir Lenkijoje parašytais bei išleistais proginiais kūrinių¹. Šia Valua dvaro poeto, rašiusio *Jeano de La Gessée* slapyvardžiu-alonimu, proginės poezijos rinkinio *Henriada* (*Henrias*) analize, sudarančia dviejų straipsnių ciklą, siekiama išsamiai aprašyti vieną iš tokių periferijoje likusių „salelių“ – ne vienu atžvilgiu *insula incognita*, kurią tyrinėjant neišvengta ir netikėtumų bei keblumų, kaip antai autoriaus tapatybės ir identifikacijos klausimas. Atlikę kiek įmanoma išsamesnį (ir anaiptol nebaigtinį) istorinį tyrimą, jo rezultatus gretinome su autoriaus tekstais ir vertinome juos XVI a. antrosios pusės prancūzų poetų kūrybos bei ATR rinkimų temos literatūros kontekste. Autoriumi laikome ne provincialą, tariamą protestantą Jeaną Gesse'ą, bet modifikuotą šios pavardės formą kaip slapyvardį naudojusį Anžu kunigaikščio Henriko Valua, vėliau jo jaunesnio brolio Pranciškaus Valua pirmąjį dvariškį Louis de Clermont'ą d'Amboise'ą de Bussy, istoriniuose šaltiniuose minimą kaip poetą, palikusį gana gausios kūrybos².

Šio straipsnio uždavinys – išanalizuoti *Henriadą* teminiu, idėjiniu ir literatūrinio žanro požiūriu, apibūdinti pagrindinius motyvus ir įvaizdžius, panaudotus politiniam naratyvui ir propagandinei žinia pateikti bei „epiniam“ elekto Henriko Valua paveikslui kurti. Straipsnyje nagrinėjamos ir *Henriados* sąsajos su kitais La Gessée kūrinių, atskleidžiamos literatūrinės įtakos ir imitacijos šaltiniai. Tyrimas atliktas pasitelkus įprastus filologijos ir istorijos tyrimų metodus (istorinių šaltinių, laikotarpio leidinių ir bibliografijos paieška, lyginimas ir analizė, tekstologinė analizė).

¹ Su elekcijos tekstų prancūziškoju klotu susijęs ir ne per geriausiai žinomas itališkasis klotas – italų ir prancūzų rašyti proginiai kūrinių ir reliacijos, skirtos iš Krokuvos išvykusio Henriko Valua kelionei atgal į Prancūziją ir iškilmingam sutikimui Italijos miestuose. Šie kūriniai šiek tiek nagrinėti ir aptarti italų bei prancūzų tyrėjų, tačiau tyrimai taip pat fragmentiški.

² Esminiai argumentai pateikti straipsnyje, bendrai pristatančiame *Henriadą*: Rasa Marija Šileikienė, „Henriko Valua išrinkimo Abiejų Tautų Respublikos valdovu vaizdavimas lotyniškoje prancūzų poezijoje: J. de La Gessée ‘Henriada’ ir jos autorius“, in: *LMA Vrublevskiy bibliotekos darbai*, 2022, Nr. 11, p. 33–55. Argumentų gerokai daugiau, tačiau ši problematika nebepatenka į temos apie *Henriados* literatūrinės ypatybės aprėptį.

HENRIADOS ŽANRINĖS YPATYBĖS IR SĄSAJOS
SU KITAIS AUTORIAUS KŪRINIAIS

Nuo XVI a. 8-ojo dešimtmečio pradžios prancūzų literatūroje buvo juntamas epinės kūrybos pakilimas – tam įtaką padarė 1572 m. išleista apie tris dešimtmečius kurta Pierre'o de Ronsard'o *Fransiada* (*La Franciade*), tradicinė klasikinė herojinė poema apie prancūzų tautos istoriją nuo mitinės pradžios, ilgam laikui nustačiusi žanro standartus³. Tokią kūrybą skatino ir aktualieji to meto įvykiai: religiniai karai, Lepanto mūšis (1571), Henriko Valua elekcija ir grįžimas į Prancūziją, dar vėliau – Henriko IV karai ir atėjimas į valdžią⁴. Šios literatūrinės bangos dalis yra ir 1573 m. išleisti epiškieji La Gessée kūriniai prancūzų ir lotynų kalbomis – *Rošeleida* (*La Rochelleide*)⁵ ir *Henriada* (*Henrias*)⁶. Tai proginio ir panegirinio pobūdžio „dabarties aktualijų“ poezija, abiejų kūrinių adresatas ir centrinis veikėjas yra Anžu kunigaikštis Henrikas Valua. *Rošeleida* parašyta dešimtskiemeniu silabiniu metru (kaip ir Ronsard'o

³ Iš naujausių tyrimų pažymėtinos pamatinės Ronsard'o ir nuo 1572 m. išleistai epinei poezijai skirtos studijos: Denis Bjaï, *La Franciade sur le métier: Ronsard et la pratique du poème héroïque*, Genève: Droz, 2001; Bruno Méniel, *Renaissance de l'épopée. La poésie épique en France de 1572 à 1623*, Genève: Droz, 2004.

⁴ Renesanso prancūzų epinės poezijos kūrinių sąrašą (nebaigtinį ir galimą plėsti) yra sudarę Klara Csürös ir Denis Bjaï (žr. Klara Csürös, Denis Bjaï, „Le long poème narratif à la renaissance. Tableau chronologique“, in: *Nouvelle Revue du XVIe Siècle*, t. 15, Nr. 1: *Grand genre, grand œuvre, poème héroïque*, Librairie Droz, 1997, p. 185–214). Prancūzų lotyniškosios Naujųjų laikų epinės poezijos sąrašas (taip pat nepilnas) su kūrinių aprašymais pateikiamas šiame leidinyje: Ludwig Braun, *Ancilla Calliopeae: ein Repertorium der neulateinischen Epik Frankreichs 1500–1700*, (*Mittellateinische Studien und Texte*, t. 38), Leiden: Brill, 2007. Į Csürös ir Bjaï sąrašą *Henriada* įtraukta, į Brauno – ne.

Pastebėtina, kad po XVI a. pradžioje kilusios pirmosios epinio pobūdžio kūrinių bangos (jai priklauso, pavyzdžiui, lotyniškoji Pierre'o de Blarru *Nanseida*, parašyta apie 1502, išleista 1518 m.) amžiaus viduryje jų rašyta sąlygiškai nedaug, be to, šalia istorinės tematikos ne mažiau vyravo krikščioniškieji ir Biblijos siužetai.

⁵ [Louis d'Amboise?], *La Rochelleide, Discours sur la ville de La Rochelle [...]*, Paris: Gilles Blaise, 1573.

⁶ [Louis d'Amboise?], *I. Gessae Mauvesii e Vasconia Henrias. Variis poematum, et carminum generibus illustrata, adiectis etiam diversis iconibus totius Regiae Valesiorum familiae. Ad serenissimum principem Henricum Valesium, Regem Poloniae, et Andium Ducem*, Parisiis: ex officina Aegidii Blasii, 1573 (*J. de La Gessée, movzeniečio iš Gaskonijos, Henriada, išdėstyta įvairių žanrų poemomis ir eilėraščiais, taip pat papildyta įvairiais visos karališkosios Valua giminės paveikslais. Šviesiausiajam valdovui Henrikui Valua, Lenkijos karaliui ir Anžu kunigaikščiui*). Toliau cituojant šį kūrinių tekste nurodomas tik lapo numeris.

poema), joje vaizduojama protestantiškojo La Rošelio apgultis, trukusi nuo 1572 m. lapkričio iki 1573 m. birželio. ATR valdovu išrinkus Henriką Valua, apgultis buvo nutraukta, sudaryta taika. *Rošeleida* išleista 1573 m. balandį, karo veiksams dar nepasibaigus⁷. Kompozicinis poemėlės pagrindas – jūrų dievo Protėjo kalba-pranašystė⁸, kuria skelbiama La Rošelio, „maištininkų“ miesto, pražūtis, jis lyginamas su Troja; tekste esama šiek tiek įvykių pasakojimo, karo vadų sąrašas bei pagyrimai jiems, karališkajai šeimai, Paryžiui ir Prancūzijai. Antraštiniame puslapyje nurodyta, kad leidinys yra pirma dalis, tad autorius veikiausiai planavo tęsinį apie tolesnį karo etapą.

1573 m. rugsėjo 19 d. išleistą *Henriados* rinkinį sudaro Henrikui Valua dedikuota panegirika hegzametru, taip pat elektui, ATR pasiuntinių delegacijai, prancūzų valstybės pareigūnams ir diplomatams dedikuoti įvairiais metrais sukurti eilėraščiai (daugiausia odės; visi poetiniai tekstai sudaro 912 eilučių). Nepaisant „epinio“ pavadinimo, pagal klasikinę sampratą *Henriada* nėra epinis kūrinys – ją galima laikyti epiška panegirika, nes ji turi daugumą bruožų, būdingų tiek vėlyvosios Antikos, tiek Renesanso panegirikoms, t. y. transformuotam vėlyvosios epikos žanrui. Rinkinio panegirikos dalis parašyta sekančiam romėnų poeto Klaudiano panegirikomis (epinės panegirikos „etalonu“)⁹,

⁷ Privilegijos spausdinti data – 1573 balandžio 8 d. (l. A1v), įžanginis žodis-dedikacija Henrikui Valua rašytas kovo 30 d. (l. A3v), kaip nurodyta, Paryžiuje, nors iš dedikacijos ir eiliuotų tekstų reikia numanyti, kad autorius tuo metu taip pat dalyvavo karo veiksmuose prie La Rošelio. *Rošeleidą* sudaro 428 eilučių poemėlė bei ją lydintys eilėraščiai: kitų poetų dedikacijos La Gessée (Jeano Dorat, Louis de Lauvergnaco ir François de Belleforest – visi jie taip pat yra ir tarp *Henriados* dedikantų), trumpa lotyniška įžanginė odė, ilgesnė odė, 3 sonetai apie neramumus Prancūzijoje bei 1 sonetas apie save.

⁸ Pranašauti gebančio jūrų dievo Protėjo legendos literatūrinės ištakos – Homero *Odisejoje* (IV, 351–570), ji minima Apolonijo Rodiečio, Vergilijaus, Ovidijaus, tuometėje prancūzų literatūroje ją panaudojo Pierre’as de Ronsard’as ir Joachimas du Bellay. Ši motyvą La Gessée dar galėjo nusižiūrėti iš XVI a. labai populiarus italų poeto Jokūbo Sanazarijaus (Jacopo Sannazaro, 1458–1530) lotyniškos religinės epinės poemos *Apie Mergelės gimdymą (De partu Virginis)*, kur Protėjas pranašauja Jordano upei Kristaus gimimą (III, 338–485; žr. Jacopo Sannazaro, *De partu Virginis = Il parto della Vergine [...]*, ed. Stefano Prandi, Roma: Città Nuova, 2001). Protėjo legenda buvo populiarūs Renesanso vizualiajame mene bei emblematikoje.

⁹ Šio žanro ir Klaudiano kūrybos klausimu žr. Claudia Schindler, „Tradition-Transformation-Innovation. Claudians Panegyriken und das Epos“, in: *Aetas Claudiana*, hgg. von Widu-Wolfgang Ehlers, Fritz Felgentreu, Stephen M. Wheeler: München-Leipzig, 2004, p. 16–37; Eadem, *Per carmina laudes. Untersuchungen zur spätantiken Verspanegyrik von Claudian bis Coripp*, Berlin-New York, 2009, *passim*, bei kitas šios autorės studijas. Taip pat: Catherine Ware, *Claudian and the Roman Epic Tradition*, Cambridge: Cambridge University Press, 2012.

aprašomi tuometiniai ir kiek ankstesni politiniai įvykiai, karai, valdovų genealogija. Tos pačios temos plėtojamos ir trumpesniuose eilėraščiuose, tad teminis ir idėjinis rinkinio vientisumas skleidžiasi per poetinių formų įvairovę. Ši žanrų ir formų *varietas* – tai La Gessée itin būdingas kūrinų kompozicinis principas, pasak jo kūrybą tyrinėjusio Alexandre'o Piffault, „nustatant skirtingus būdus ir tonacijas tai pačiai realybei išreikšti [...], siekiant kuo labiau priartėti prie vienos tikrovės“¹⁰. Pats autorius įžanginiame *Henriados* sonete savo kūrinį vadina „naujovišku“ (*ouvrage nouveau*), t. y. „naujienu“, kūriniumi ir teigia jame aprašęs, kitaip nei legendinius ar istorinius laikus vaizdavę epo klasikai ar Ronsard'as, ką tik nutikusius įvykius ir dabarties herojų Henriką Valua (l. 4v). Sykiu teisinasi dėl kūrinio trumpumo; atrodo, nebuvo juo iki galo patenkintas, suprato galimą kritiką dėl bandymo platų idėjinį užmojų realizuoti glaustoka forma (nors viskas suprantama dėl įvykių gausos ir skubos išleisti proginį kūrinį laiku), taip pat yra išsakęs ketinimą kūrinį taisyti ir išleisti pakartotinai¹¹.

¹⁰ Alexandre Piffault, „Jean de La Gessée, entre déformation et création générique“, in: *Albina, Cahiers d'Aubigné*, 2010, t. 22, p. 251. Piffault, pirmiausia aptardamas *Rošėleidę*, yra išskyręs tris esminius La Gessée taikytus „herojinės poezijos“ kriterijus: pakilus ir įvairių figūrų, ypač palyginimų, kupinas stilius, aiškus arba numanomas panegirinis pobūdis, galiausiai „politinės, socialinės ir religinės pamokos“ – pacifizmas (ši terminą tikslintume tiesiog kaip taikos troškimą ir siekį), paklusnumas Dievui ir Prancūzijos karalystės suvienijimas „per tikrąjį krikščionišką tikėjimą“ (*la Foi vraiment Chrestienne*, l. D2r) – katalikybę (Alexandre Piffault, *op. cit.*, p. 252).

Su neretame tyrime La Gessée kūrybai apibūdinti taikomomis „pacifizmo“ ir „irenizmo“ sąvokomis sutiktume tik iš dalies. Šios formuluotės neabejotinai atsirado autoriaus poezijos tematiką bandant derinti su menamojo protestanto Jeano Gesse'o asmeniu, hipotetiškai įsivaizduojant jo situaciją. Be to, pacifizmo terminas, ypač šiuolaikine prasme, implikuoja pasyvią poziciją (sykiu ir galimybę tokią poziciją rinktis), nesuderinamą su autoriaus – mūsų teigimu, kilmingo dvariščio – socialine padėtimi ir jo gyvenimo aplinkybėmis vykstant religiniams karams. Jam būdingas veikiau aktyvus taikos siekis *ex necessitate*. Kančios dėl pilietinių karų tema La Gessée poezijoje išties labai svarbi, o štai jo paties dalyvavimas karuose minimas daug rečiau, tačiau yra numanomas, liekantis fone („noriu sekti paskui taiką, o mane nusineša karas“ – *Je veus suivre la paix, et la guerre m'emmeine; Les Premieres Œuvres Françoises de Jean de La Jessée*, Anvers: Christofle Plantin, 1583, p. 38; toliau – POF). Todėl minėtieji bruožai atrodo perdėti, sumoderninti, netiksliai apibūdinantys autoriaus gyvenamąją situaciją ir pasaulėžiūrą. Sykiu taip tyčia ar netyčia iš akių išleidžiamos kitokios jo mintys ir gana akivaizdi bei, manytina, visiškai nuoširdi katalikybė – ji laikoma „protestanto apsimitinėjimu“; geriausiu atveju stebimasi, kad jo poezijoje „nematyti nieko protestantiško“.

¹¹ [Louis d'Amboise?], *Les Soupirs de la France sur le Depart du Roi de Pologne [...] Par I. La Gessée Mauvesinois*, Paris: Gilles Blaise, 1573, l. 2v.

Henriada neabejotinai priklauso neolotyniškosios Renesanso literatūros mišriųjų žanrų – valdovams ir didikams skirtų panegiriškų epinių poemų ir epiškų panegirikų – tradicijai, pirmiausia įsitvirtinusiai XV a. Italijoje ir greit tapusiai europine. Tarp daugybės tokių XV a. pabaigos ir XVI a. pradžios poemų paminėtinos Francesco Filelfo *Sforciada* (*Sphortias*), Orazio Romano *Porkarija* (*Porcaria*), Tito Vespasiano Strozio *Borsiada* (*Borsias*), Naldo Naldi *Volteriada* (*Vollaterais*), Ugolino Verino *Karliada* (*Carlitas*) ir kitos. Vieni tokie kūriniai buvo išleisti (paprastai praėjus nemažai laiko nuo parašymo), kiti plito rankraščiais, dar kiti egzistuoja vienu rankraštiniu egzemplioriumi, o būta ir apskritai neišlikusių, žinomų tik iš paminėjimų.

Šio žanro pavyzdys yra ir lotyniškai rašiusio romiečio poeto Giovannio Michelės Nagonio įvairių Europos šalių valdovams dedikuotos poemos, autoriaus dovanotos adresatams kaip diplomatinė dovana¹². Prancūzijos Nacionalinėje bibliotekoje saugomi du jo poemų rankraščiai, XVI a. buvę valdovų asmeninėje bibliotekoje: vienas dedikuotas karaliui Liudvikui XII (*De laudibus Galliae*, apie 1499 m.)¹³, kitas – kunigaikščiui Pierre'ui II de Bourbonui (*Carmina de gestis Petri ducis Borbonii*, apie 1500 m.)¹⁴. Abu rankraštinius rinkinius sudaro panegiriška kelių giesmių epinė poema hegzametru ir įvairiais metrais sukurti eilėraščiai (elegijos, epigramos eleginiu distichu, odės sapfine strofa, eilės falaikėju) apie dedikato darbus ir nuopelnus; juose, kaip tam metui įprasta, ryški Antikos autorių stiliaus bei leksikos įtaka. Nors daugelį šių ypatybių galėtume laikyti bendraisiais Renesanso poezijos rinkinių bruožais, *Henriada*, nepaisant gerokai mažesnės apimties, artima Nagonio kūriniais žanro, kompozicijos, poetinių formų požiūriu. La Gessée identifikuodami kaip d'Amboise'ą (t. y. kilmingąjį, nuo vaikystės praleidusį nemažą laiko karališkajame dvare bei priklausiusį Henriko Valua artimai aplinkai), manome, jog jis galėjo būti skaitęs šiuos kūrinius. Apskritai vargu ar įmanoma nustatyti visus antrinius

¹² Apie šį poetą ir jo kūrybą žr. Paul Gwynne, *Poets And Princes: The Panegyric Poetry of Johannes Michael Nagonius*, Brepols Publishers, 2012.

¹³ Rankraštis Mss Latin 8132 (Giovanni Michele Nagonio, dit Michel Nagonius, *De laudibus Galliae*). Tituliniame puslapyje Nagonio vadina savo kūrinį „panegirika“ (*Ad potentiss[imum] Lvdovicv[m] Francie regem invictiss[imum] Ihervsalem Sicilie et ultra Pharym dominvm sereniss[imum] Mediolaniquve dvcem illvstriss[imum] Panagiricon Pronostichonqve Io[hannis] Michaelis Nagonii civis Ro[mani] et poet[a]e lavreati*).

¹⁴ Rankraštis Mss Latin 8133 (Johannes Michael Nagonius, *Carmina de gestis Petri ducis Borbonii*).

(pirminiu laikant Klaudianą) žanrinės inspiracijos šaltinius: akivaizdu, jog *Henriados* rinkinio poetinių formų ir jų kompozicijos pasirinkimą paveikė tiek įvairūs XV a. pabaigos – XVI a. pirmųjų dešimtmečių neolotyniškųjų panegirikų, epinių poemų ir epitalamių autoriai, tiek XVI a. vidurio europinės neolotyniškosios poezijos tendencijos.

Dar viena La Gessée epinė poema – tai 1573 m. vasarą rašyta ir nebaigta neišlikusi prancūziška *Poloniada* (*Poloniade*, galbūt apie Lenkijos–Lietuvos istoriją, valdovus ir į jų gretą įsijungiantį Henriką Valua (?)), minima *Henriados* įžanginiame sonete (l. 4v). Svarstymus jos klausimu ir trumpą tyrimą apžvalgą esame pateikę ankstesniame straipsnyje¹⁵. Ten pat esame aptarę 1573 m. rudenį išleistą *Henriados* priedą prancūzų kalba – proginės poezijos leidinį *Prancūzijos atodūšiai dėl Lenkijos karaliaus išvykimo [...]* (*Soupirs de la France sur le Depart du Roi de Poloigne [...]*), kurį sudaro sonetai karališkajai šeimai, Bažnyčios hierarchams ir svarbiausiems diduomenės atstovams. Taip pat paminėtinas 1573 m. liepos pabaigoje išleistas dar vienas nedidelis La Rošelio taikos temai skirtas La Gessée poezijos rinkinys *Pasakojimas įvairiomis eilėmis [...]*¹⁶, dedikuotas Karoliui IX (visas leidinys) ir kitiems karališkosios šeimos nariams (atskiri eilėraščiai), – nors jis neturi epiškųjų bruožų, su kita tų metų La Gessée kūryba jį sieja „aktualijų“ tema ir panegiriškumas.

Išlikusi dar viena nedidelės apimties epinio pobūdžio poemėlė *Šviesiausiojo Anžu kunigaikščio, Lenkijos karaliaus, išrinkimas [...]*¹⁷, daugeliu atžvilgių susijusi su *Rošeleida* ir *Henriada*. Pagal tematiką ir žanrą tai galėtų būti taip ir neišleista antra *Rošeleidos* dalis, nors yra parašyta ne dešimtskiemenėmis eilutėmis, o aleksandrinu. Tekste nupasakojama La Rošelio apsiausties pabaiga ir Henriko Valua išrinkimo ATR valdovu paskelbimas kariaujantiems. Poemėlė pasirašyta Paulio de Vollant'o (1533 m. gimusio laisvalaikio eilėviusio juristo iš Tūro) pavarde, tačiau tikėtina, jog taip pat sukurta La Gessée (d'Amboise'o?). Kūrinio tematika, pobūdis, stilius, leidėjas (nedidelė Gilles'io

¹⁵ Rasa Marija Šileikienė, „Henriko Valua 1573 m. elekcijos laikotarpio proginė poezija: Jeano de La Gessée Henriada“, in: *Senoji Lietuvos literatūra*, 2024, Nr. 57, p. 87–88.

¹⁶ [Louis d'Amboise?], *Discours en diverses Poësies, sur l'entiere Pacification des Troubles auenus en ce Roiaume de France. Par I. La Gessée Mauuesinois*, Paris: Laurens Chancellier, 1573.

¹⁷ [Louis d'Amboise?], *Élection du sérénissime duc d'Anjou, roy de Poulongne. À très-haut et très-puissant Seigneur, Monseigneur le Marquis de Villars, Conte de Tantes et Amiral de France, par P. de Vollant Tourangeois*, Paris: Gilles Blaise, 1573.

Blaise'o leidykla, 1573 m., be šios poemėlės, leidusi vien La Gessée kūriniais), adresatas (Vilaro markizas Honoratas Savojetis, kuriam dedikuota 1572 m. La Gessée poezijos knygelė ir kiti kūriniai), skubus išleidimas būdingi arba identiški to meto La Gessée leidiniams, o kai kurie sakiniai ir frazės – tai kone pažodinis prancūziškasis *Henriados* atitikmuo. Įžanginiame autoriui skirtame Guillaume'o Le Bretono eilėraštyje kreipiamasi į jauną poetą ir patariama jam, užuot rašius „sonetus ir sonetėlius“ (tai labai būdinga La Gessée), imtis rimtų poemų (būtų keista taip kreiptis į 40 metų sulaukusį Bretanės parlamento advokatą, jo pareigos čia irgi niekur neminimos), galiausiai leidinyje įvairuoja ir painiojami net autoriaus vardas ir pavardė (P. de Vollant Tourangeois – P. de Vollant – Paul de Volant – Pierre de Volland Tourangeois). Ši poemėlė visai netyrinėta, neaprašyta ir ilgai nebuvo įtraukiama į žinytus – veikiausiai dėl leidinio retumo¹⁸. Mūsų atlikta jos teksto analizė ir autorystės problemos tyrimas leistų teigti, kad *Paul de Vollant* yra dar vienas d'Amboise'o slapyvardis-alonimas. Tai nuosekliai dera su gausia 1572–1574 m. jo kūrinių leidyba, renkantis, kaip galima ilgainiui atsekti, skirtingus slapyvardžius ir kiekvieną panaudojant tik 1–3 nedidelės apimties leidiniams.

TEMINIAI MOTYVAI IR ĮVAIZDŽIAI: POLITIKA, PANEGIRIŠKUMAS, IMITACIJA

La Gessée ne sykį gana pabrėžtinai save yra pavadinęs „dvikalbiu“, prancūziškai ir lotyniškai rašančiu poetu (POF, p. 131, 138, 303, 926 ir kt.), nors

¹⁸ Atrodo, tėra išlikęs vienintelis egzempliorius, saugomas Prancūzijos Nacionalinėje bibliotekoje (Département Réserve des livres rares, RES-YE-452). Gali būti, kad jis priklausė Nacionalinės bibliotekos pagrindu tapusiai valdovų bibliotekai nuo pat XVI a. pab. (tai reikėtų tikslinti; jis minimas XVIII a. viduryje išleistame kataloge: *Catalogue des livres imprimez de la Bibliothèque du roy. Belles Lettres*, t. 1, par Claude Sallier, Pierre Jean Boudot, Paris: Imprimerie Royale, 1750, p. 498). Jo savo tyrimuose ar bibliografijoje nemini jokie Renesanso epinės poezijos tyrėjai, tarp jų ir Csürös su Bjaï (žr. Klara Csürös, Denis Bjaï, *op. cit.*), nemini ir Karolis Estreicheris žinyne *Bibliografia Polska*, į kurį įtraukti kai kurie senieji leidiniai Lenkijos ir Lietuvos tematika, esantys vien Prancūzijos bibliotekose. Leidinys įtrauktas tik į Andrew Pettegree'io ir kt. parengtą bibliografinį žinyną (žr. *French Vernacular Books / Livres Vernaculaires Français: Books Published in the French Language Before 1601 / Livres Imprimés En Français Avant 1601*, ed. Andrew Pettegree, Malcolm Walsby, Alexander Wilkinson, 2007, p. 792–793).

prancūzų kalba jis sukūrė daug daugiau. Aptariant prancūziškąją jo poezią neretai pabrėžiama, kad nors ji pasižymi imitaciniu pobūdžiu ir autorius daug skolinosi iš „Plejados“ poetų (ypač stiliaus ir leksikos elementų), pats visada pabrėžė savo originalumą, savarankiškumą ir atotrūkį nuo „Plejados“, naudodamasis esamomis formomis bandė kurti naujus hibridinius žanrus (pavyzdžiui, odę-satyra)¹⁹. Vertinant jo lotyniškąją poeziją XVI a. antros pusės literatūros kontekste, tai tipiškas Renesanso autorius, įgijęs humanistinį išsilavinimą, kūryboje sekantis to meto retorikos ir poetikos taisyklėmis bei reikalavimais, iš kurių vienas esminių – Antikos autorių imitavimas ir kūrybiškas „varžymasis“ su jais (*aemulatio*).

Imitacijos šaltinio transformavimas, interpretavimas ieškant naujų reikšmių, pasitelkiant įvairias literatūrinės priemones ir tikslingai kuriant prasmines aliuzijas, *Henriadoje* gana dažnas. Šiame rinkinyje imituojami ir cituojami Antikos ir vėlyvosios Antikos autorių Vergilijaus, Ovidijaus, Horacijaus, Cicerono, Katulo, Lukano, Senekos, Silijaus Italiko, Stacijaus, Klaudiano, Laktancijaus, Plutarcho kūriniai, pavartota šiek tiek Juvenalio, Tibulo, Lukrecijaus leksikos. Nedidelį imitacijos sluoksnį sudaro vėlyvosios Antikos autoriaus Sidonijaus Apolinario, neolotyniškųjų Renesanso poetų Ugolino Verino (Ugolino di Vieri), Jokūbo Sanazarijaus (Jacopo Sannazaro), Marko Jeronimo Vidos (Marco Girolamo Vida), Marcelo Palingenijaus Stelato (Marcello Palingenio Stellato) leksika²⁰, esama šiek tiek Rutilijaus Namaciano, Pauliaus Diakono leksikos pėdsakų. Be neolotyniškųjų italų panegiristų (kaip minėtasis Nagonio), La Gessée taip pat stilistiškai artimas su Vengrijos valdovų Motiejaus Korvino, Vladislavo II Jogailaičio dvarais susijusiems poetams (Janui Panonijui (Janus Pannonius), Motiejui Andronikui (Matthaeus Andronicus)), taip pat kilusiesiems iš Lenkijos (Pauliui iš Krosno) bei kitų kraštų (Jokūbui Bonui Rakuziečiui (Jakov Bunić, Iacobus Bonus Racusaesus))²¹. Veikiausiai jis buvo

¹⁹ Alexandre Piffault, *op. cit.*, p. 249. Hibridinio žanro pavyzdys – eilių rinkinys: [Louis d'Amboise?], *Les odes-satyres et quelques sonets de Jean de La Gessée. A la royne de Navarre*, Paris: Federic Morel, 1579.

²⁰ Vieną iš POF skyrių sudaro vien įvairių Antikos ir Renesanso autorių, taip pat Biblijos fragmentų vertimai bei imitacijos. Tarp šių autorių, be kitų, yra ir Sanazarijus, Vida, Palingenijus Stelatas. Šis skyrius itin įdomus tuo, kad atspindi La Gessée pasirinktų sau svarbių autorių „kanoną“ ir leidžia geriau pažinti Renesanso žmogaus „kūrybos dirbtuves“.

²¹ Esama La Gessée kūrybos bendrumų su šiais kūriniais: Motiejaus Androniko 1502 m. Venecijoje išleistas hegzametru parašytas epitalamijas, skirtas Vladislavo II Jogailaičio ir Anne

skaitęs ir Jono Visliciečio *Prūsų karą* (*Bellum Prutenum*) bei Jurgio Sabino (Georg Sabinus) lotyniškąjį eilių rinkinį *Poemata*. Įtaką jam akivaizdžiai darė ir lotyniškoji „Plejados“ poetų Étienne'o Jodelle'io, Joachimo du Bellay ir Jeano Dorat bei jiems artimo Karolio Utenhovės (Karel van Utenhove) kūryba (mąstyti ne vien iš *Henriados*, bet iš visų jo lotyniškųjų kūrinių). Šiame straipsnio skyriuje aptariami svarbiausi ir akivaizdūs minėtųjų autorių (ypač Antikos) imitacijos reiškiniai teminiu ir įvaizdžių lygmeniu, o tolesniame skyriuje jie nagrinėjami stilistikos ir leksikos lygmeniu.

Kompozicinę *Henriados* struktūrą ir tematiką esame analizavę pirmoje tyrimo dalyje. Henriko Valua užsakymu parašyto kūrinio paskirtis – perteikti ATR ir Prancūzijos išsilavinusiam skaitytojui naujai kuriamos abiejų šalių bendrystės politinį naratyvą poetine forma, apimančia tiek karališkojo dvaro propagandos, tiek žanrui tradiciškai būdingo panegirikiškumo (sykiu ir elekto „pristatymo“) aspektus. Kaip minėta, pagrindinę leidinio dalį sudaranti panegirika parašyta sekant IV a. Romos poeto Klaudijaus Klaudiano hegزامetrinėmis epiškomis panegirikomis – tiek pačiu žanru, tiek kūrinių struktūra, tiek stiliumi ir leksika. Renesanso laikais tai buvo vienas populiariausių, po Vergilijaus ir Ovidijaus²², autorių – grakštesnė, elegantiškesnė šio vėlyvosios

de Foix-Candale vestuvėms, kroatų poeto ir diplomato Jokūbo Bono Rakužiečio 1526 m. Romoje išleista poema hegزامetru *Apie Kristaus gyvenimą ir darbus* (*De vita et gestis Christi*), Pauliaus iš Krosno panegirikos Vladislouvi II ir šv. Stanislovui bei eilėraščiai. Tekstus žr.: Matthaeus Andronicus Tragurinus, *Epithalamium in nuptias Vladislai Pannoniarum ac Bohemiae regis et Annae Candaliae reginae*, ed. László Juhász, (*Bibliotheca Scriptorum Medii Recentisque Aevorum: saecula XV–XVI*), Lipsiae: Teubner, 1933; Jakov Bunić, *Jacobi Boni Racusaei De vita et gestis Christi, eiusque mysteriis et documentis opus [...]*, [Romae, 1526]; Paulius iš Krosno, *Pauli Crosnensis Rutheni Artium Liberalium magistri [...] Panegyrici ad divu[m] Ladislau[m] Pannoniae regem [...] et sanctu[m] Stanislau[m] praesule[m] ac martyre[m] Poloniae gloriosissimu[m]*, Viennae, 1509. Bent čia išvardytuosius atpažinome iš įvairaus pobūdžio panašumų (formų, teminių motyvų, leksikos, frazių ir t. t.) į lotyniškąją La Gessée poeziją.

Be kita ko, pastebėtina, kad Nagonio Romoje palaikė ryšius su lenkais, o 1497 m. lankėsi Vladislavo II dvare ir dovanoją jam dedikuotą rankraštinę epinę panegirinę poemą (rankraštis saugomas Prahoje, Čekijos Respublikos nacionalinėje bibliotekoje, VIII. H.76 (1659)).

²² To meto literatūros kritikai Klaudianą vertino labai palankiai. Julijus Cezaris Skaligeris, nors išsakė priekaištų dėl pasirinktų temų, kitais atžvilgiais laikė jį „didžiu poetu“ (*maximus poeta*): „jis pasižymi vaisingu poetiniu veržlumu, maloniu rafinuotumu, nuosaikiu sprendimu, gryna raiška, nedirbtiniu ritmu, o daugeliui sąmojų nebūdingas puikavimasis“ (*felix in eo calor, cultus non inuisus, temperatum iudicium, dictio candida, numeri non affectati, acute dicta multa sine ambitione*, žr. Julius Caesar Scaliger, *Poetices libri septem*, [Lyon]: Antonius Vincentius, 1561, lib. V, p. 321).

Antikos poeto kalbinė raiška neretai laikyta tinkamesne to meto realybei vaizduoti nei kiek „archajiška“ klasikinė Vergilijaus, Stacijaus ar Lukano kalba.

Tačiau ilga La Gessée panegirikos įžanga, sudaranti net ketvirtį pačios panegirikos teksto, žymiai skiriasi nuo trumpų, 20–30 eilučių užimančių, Klaudiano įžangų – tai asmenišką pasakojimą, čia pasitelktas kaip retorinė priemonė *captatio benevolentiae*, kreipiantis į adresatą Henriką Valua (ir implikuojantis gana artimą autoriaus santykį su valdovu). Vardijamos kūriniiui atsirasti kilusios kliūtys: minimas poeto kūrybai trukdantis „visiška nevykęs likimas“ (*fortuna nequissima*, l. 5r), daug nemalonumų ir „skaudžių rūpesčių“ (*curis acerbis*) sukeltas „dažni kivirčiai“ (*crebra iurgia*), dėl kurių poetas negalįs „nekludomas gyventi savo gyvenimo“ (*inoffensae cursum traducere vitae*), viena iš „nelaimių“ – taip pat ir „prarastas laikas“ (*consumpto temporis usu*; čia veikiausiai užsimenama apie d’Amboise’o sužeidimą prie La Rošelio ir bent kelias savaites trukusį sveikimą, sutrukdžiusius kūrybiniam planams); minima autoriaus aplinka – būsimasis kūrinio skaitytojas yra „kandus dvaras“ (*Aula dicacula*, l. 6r), šiandien pagirsiantis poetą, o rytoj jį užmiršiantis (*Nil iuvat obliti meminisse poemata Vatis*). Tad įžangoje, viena vertus, šia kompozicine disproporcija (galbūt atsiradusia dėl to, kad pritrūko laiko ilgesniam pačios panegirikos tekstui?) nusižengta žanro reikalavimams, kita vertus, ši dalis įdomi autentišku turiniu. Nemažai asmeniškų, draugišką autoriaus santykį su elektu parodančių trumpesnių ar ilgesnių frazių rasime ne tik „Panegirikoje“, bet ir daugelyje rinkinio eilėraščių – tai sykiu ir literatūrinė priemonė, turinti skaitytojui parodyti būsimąjo valdovo kilnumą, dosnumą ir mecenatystę²³, pasitelkus „įgimto saiko ribų neperžengiančio“ (*modestiae mihi [...] innatae fines non transcendisse*, l. A2r) poeto tikrus „liudijimus“ (*documenta*).

²³ Taip pat pgl. baigiamąją įžangos-dedikacijos formulę „lik sveikas, kilniausiasis karaliau, ir leisk man būti vertu tavo malonės, žmoniškumo ir geradarystės“ (*Vale, Rex generosissime: ac me tui favoris, et humanitatis beneficentia dignum patiari*, l. A2v). Deja, vėlesni istoriniai įvykiai susiklostė kaip dramatiška šių žodžių priešingybė: Henriko Valua valdymas po aštuonių mėnesių, mirus broliui Karoliui IX, baigėsi pabėgimu į Prancūziją, dėl to ATR prasidėjo naujas tarpvaldis, o d’Amboise’as, iki tol buvęs artimas Henrikui Valua, nebeįsiliejo į jo naujai suformuotą dvariškių favoritų ratą. Jis buvo priimtas į Pranciškaus Valua, Henriko III jaunesniojo brolio „konkurento“, dvarą pirmuoju dvariškiu, galiausiai nužudytas neabejotinai Henriko III paliepiu, viešai paskelbus melagingas „priežastis“, sužlugdžius jo reputaciją ir atėmus galimybę artimesiems siekti teisingumo.

Remiantis tolesne tekstų analize galima teigti, kad *Henriados* „Panegirika“ yra itin ryškus (ko gero, vienas ryškiausių) Klaudiano recepcijos²⁴ ir sekimo jo kūryba pavyzdys XVI a. epinio ir panegirinio pobūdžio poezijoje (ši išvada gali būti koreguojama atliekant daugiau šio žanro kūrinių, ypač išlikusių tik rankraščiuose, tyrimų). Klaudiano panegirikomis sekama visais teksto lygmenimis: kūrinio struktūros (enkomijo forma ir kompozicinės dalys, aprašoma valdovo giminė, asmuo, savybės ir darbai), apimties (keli šimtai eilučių), teminių elementų (parafrazuojami epizodai), stilistikos (gausūs skoliniai iš Klaudiano kūrinių), galiausiai esama net šiokių tokių autoriaus situacijos panašumų (valdovas, kaip ir Klaudiano atveju, yra poeto dvariškio globėjas). Toks „sutirštinimas“ atrodo esąs tikslingas – jis turėtų padėti skaitytojui, atpažinus šaltinį, susieti pastarajame šlovinamą imperatorių Teodosijaus I ir Honorijaus karvedį bei politiką Flavijų Stilichoną (apie 359–408) su Henriku Valua. Šio ryšio nuoroda – „Panegirikos“ įžangoje pateikiama Klaudiano citata apie Stilichoną (*De consulatu Stilichonis* 3, 113–115), nors toliau poetiniame tekste Stilichonas tiesiogiai neminimas. Sąsaja čia grindžiama analogija „gavęs valdžią dėl dorybės“: vandalų kilmės Romos kariuomenės karininkas Stilichonas tampa *magister militum*, valdovo patikėtiniu ir regentu, pasak Klaudiano, dėl asmeninių savybių („valdžios dovanas įgijo dorybe“, *regni dotes virtute paravit; Laus Serenae*, 179), kaip Henrikas Valua išrenkamas ATR valdovu iš kelių (taip pat ir padėti jam lygių) kandidatų dėl savo *virtus*, ypač pabrėžiant kariškąjį „dorybės“ aspektą. Taigi panaudotas tradicinis iš Antikos ateinąs Renesanso mąstysenos *topos*: tikroji vertybė esanti „dorybė“, o ne kilmė. (Glaustą šios sampratos formuluotę žr. Juvenalio VIII satyroje: „ko vertos protėvių genealogijos?“ *Stemmata quid faciunt?*, VIII, 1; „tik dorybė yra vienintelis [tikras] kilmingumas“, *nobilitas sola est atque unica virtus*, VIII, 20.)

²⁴ Iš daugelio Klaudiano kūrybos tyrimų mūsų tema aktualiausi šie: Siegmar Döpp, *Claudian und lateinische Epik zwischen 1300 und 1600*, in: *Res Publica Litterarum*, 1989, t. 12, p. 39–50; Hans-Joachim Lange, *Aemulatio veterum sive de optimo genere dicendi. Die Entstehung des Barockstils im xvi. Jahrhundert durch eine Geschmacksverschiebung in Richtung der Stile des manieristischen Typs*, Bern–Frankfurt: Lang, 1974. Apie Klaudiano recepciją vėlesniais amžiais žr. šį straipsnių rinkinį: *Aetas Claudiana. Eine Tagung an der Freien Universität Berlin vom 28. bis 30. Juni 2002*, hgg. von Widu-Wolfgang Ehlers, Fritz Felgentreu, Stephen M. Wheeler; K. G. Saur: München, Leipzig, 2004. Apie Skaligerio vertinimą žr. šio leidinio straipsnį: Manfred Fuhrmann, „Claudian in der Neuzeit“, in: *Aetas Claudiana. Eine Tagung an der Freien Universität Berlin vom 28. bis 30. Juni 2002*, p. 207–223 (žr. p. 214 ir toliau).

Valdovui darančių krikščioniškųjų dorybių tema plačiau išplėtota poeto „politinių patarimų“ būsimajam valdovui dalyje (*Hen. 171–257 eil., l. 9v–11r*). Joje išlaikytas kanoninei enkomijo struktūrai būdingas tradicinių dorybių modelis, naudojamas atskleisti giriamojo asmens savybėms. Dėl elekto jaunystės trūkstant jo „darbų įrodymų“, autorius pasirinko kitą literatūrinę priemonę – „patarimus“, aptarė geram valdovui reikalingas dorybes ir vengtinąs ydas²⁵, taip pat nusižiūrėjęs nuo Klaudiano *Apie Stilichono konsulatą* (*De consulatu Stilichonis*) 2-osios knygos (106–184 eil.) – joje vardijamos dorybės, kuriomis Stilichonas turėtų vadovautis, ir ydos, kurių turėtų vengti. Bendrais bruožais vadovaujamosi Klaudiano teksto struktūra, didžioji dalis dorybių ir ydų *Henriadoje* tos pačios (nors jų sąrašas kiek platesnis ir sistemiškesnis, laikomasi tradicinės krikščioniškosios klasifikacijos), taip pat iš Klaudiano perimta nemaža leksikos pramaišiu su Cicerono kalboms būdingu žodynu. Tai pastišas, kaip ir nemaža dalis kitų „Panegirikos“ vietų, tačiau, vertinant pagal Renesanso literatūrinius kanonus, jis pakankamai originalus, nes pateikia „naujovišką“ imituojamų šaltinių interpretaciją, o sykiu atitinka „mokslingai“ poezijai keliamus reikalavimus.

Elekto projekcijai į Stilichono figūrą gali būti svarbi ir vandališkoji Stilichono kilmė²⁶. Lenkijos ir Lietuvos istorija besidomintis autorius veikiausiai

²⁵ Ši dorybių „programa“ tokia: valdovas valdąs padedant Dievui ir turįs nuolat atminti Kristaus auką (t. y. tikėjimas, l. 10r), jis turįs puoselėti teisingumą („karaliausi kaip Astrajos sergėtojas“), pamaldumą ir dorą (*pietas*), gailėstingumą (*clementia*), susivaldymą ir saiką (*temperantia*), kantrybę (*patientia*), pastovumą (*constantia*), drąsą ir tvirtybę (*fortitudo*), įžvalgumą ir išmintį bei saugotis galinčių greit apnikti ydų – pykčio (*ira*), išdidumo (*superbia*), godumo (*avaritia*), geidulių (*voluptas*), turįs neniekinti bajorų ir nepasiduoti magnatų garbėtroškai (l. 10r–v). Toliau patariama, kokiomis vertybėmis turėtų vadovautis valdovas, valdydamas savo tautas: puoselėti taiką (*Pax*), karus kariauti tik priverstas, vengti valstybėje vidaus nesantaikos (*Discordia*), puoselėti dorybes, mokslus ir „garbingus užsiėmimus“, būti apdairus ir „atsargiai numatyti nepatikimos lemties žaidimus“ (*malefidae ludicra sortis*), vengti pasipūtimo (l. 11r). Baigiama tokiu apibendrinimu: „Tavęs, tokio valdovo, neseniai ieškojo svetimšalė tauta / ir ras, kai mano patarimų paklausysi savo valia – / be to, tarp triumfuojančių herojų būsi garsiausias / valdovas, didelė Europos parama, / ir paklus tavo įsakymams nuolanki Lenkija [...]“ (*Teque nuper Dominum gens qaesiit advena talem, / Invenietque, meos monitus dum sponte sequaris: / Adde quod Heroas celeberrimus inter ovantes / Europae magno Princeps eris ornamento, / Parebitque tuis submissa Polonia iussis [...]*, l. 11r).

²⁶ Pažymėtina, kad Renesanso laikais žodis „vandalai“ neturėjo tokios neigiamos konotacijos, kokią įgijo nuo Prancūzijos revoliucijos laikų. Vandalai laikyti barbariška, tačiau veikiau pagirtinu karingumu pasižyminčia tauta.

buvo skaitęs gana populiary tuo metu vokiečių istoriko Alberto Kranco (Albert Kranz, apie 1450–1517) veikalą *Vandalija* – vandalų ir Rytų Europos tautų istoriją²⁷, kurioje, kaip vienas žymių vandalų, aprašytas ir Stilichonas. Kranco veikale vadovaujama viduramžiškąja lenkų tautos kilmės teorija – slavai tapatinami su vandalais, kaip darė ir Renesanso autoriai Motiejus Miechovietis, Sebastianas Miunsteris, Jodokas Liudvikas Decijus bei kiti (tačiau šią teoriją kritikavo ir jos nesilaikė Marcinas Kromeris, Janas Herburtas).

Patį vandalų tautos pavadinimą Viduramžių ir Renesanso autoriai kildino iš mitinio Krokuvos įkūrėjo Krako dukters valdovės Vandos vardo²⁸. Šią kilmės teoriją bei slavų-vandalų, kaip lenkų protėvių, sąsają su Stilichonu populiario

²⁷ Naudojomės kiek vėlesniu nei *Henriada* leidimu: Albert Cranz, *Alberti Crantzii [...] Wandalia. De Wandalorum vera origine, variis gentibus, crebris è patria migrationibus, regnis item [...]. Adiecta est appendicis instar, Polonici regni, et Prussiae, tum regiae tum ducalis descriptio*, Francofurti: Andreas Wechelus, 1575. Apie Stilichoną žr. leidinio p. 16.

²⁸ Vanda pirmąkart paminėta Vincento Kadlubeko kronikoje (XIII a. pr.). XVI a. vyravo Jano Długoszo pateikta legendos versija (pasak jos, Vanda atsiskiusi tekėti už vokiečių kunigaikščio Ritigerio, o šiam pasiuntus prieš lenkus kariuomenę, savąja ją nugalėjusi, tačiau paskui nusiskandinusi Vysloje; kitas variantas: vokiečių kariai, išvydę Vandą ir supratę jos kilnumą, atsisakę kautis dėl savo vado asmeninių reikalų, ir Ritigeris nusižudęs, Vanda taip pat kiek vėliau nusiskandinusi). Neolotyniškojoje XVI a. poezijoje Vandos legendą yra panaudoję Jonas Vislicietis, Klemensas Janickis, Jurgis Sabinas, Petras Roizijus, Janas Kochanovskis, Joachimas Bielskis.

Vandos mitas ne kartą pasirodo ir 1573 m. ATR rinkimų temos prancūzų literatūroje. Pavyzdžiui, jis minimas François d'Amboise'o prancūziškajame sonete „Vandos kapas“ iš rinkinio *La Pologne [...]*, l. B3v (François d'Amboise, *La Pologne [...]*, Paris: Denis Du Pré, 1573). Teisininkas François d'Amboise'as (1550–1620) 1572 m. dirbo Jeano de Monluco sekretoriata ir kartu su prancūzų pasiuntinybe lankėsi Lenkijoje, tad buvo matęs pilkapį savo akimis. Šis jo eilėraštis neretai klaidingai priskiriamas elekto Henriko Valua kancleriui poetui Guy Du Faurui de Pibracui – sonetas buvo gana paplitęs ir perrašomas į rankraštinius poezijos albumus kaip anoniminis.

Vandos ir Ritigerio legenda taip pat gana išsamiai aprašyta kompiliacinėse ATR istorijose: Blaise de Vigenère, *Les chroniques et annales de Pologne [...]*, Paris: Jean Richer, 1573, p. 10–12 (Jano Herburto kronikos vertimas-perdirbinys), taip pat kur kas mažesnės apimties: *Discours sur l'histoire des Polognois [...]*, [par Attendant mieux G. D. P. P.], Lyon: Benoist Rigaud, 1573, p. 7r–8r. Pastaroji sukompiliuota iš Sebastiano Miunsterio, Motiejaus Miechoviečio, Marcino Kromerio ir Jano Herburto kronikų; Vandos legendos tekstas čia santykinai ilgas ir artimiausias Herburtui. Būta labai daug šio leidinio leidimų (galima priskaičiuoti 8) Paryžiuje ir Lione, kelių teksto variantų, šiuos bendrais bruožais galima suskirstyti į dvi grupes – ilgąją ir trumpąją versijas. Vandos legenda išsamiai aprašyta tik ilgojoje versijoje; vienas tokių pavyzdžių yra Liono municipalinėje bibliotekoje saugomas Liono leidimo egzempliorius Rés 316108.

ir poetai. Antai pirmasis Karaliaučiaus universiteto rektorius Jurgis Sabinas (1508–1560) epitalamijuje Žygimanto Augusto ir Elžbietos Habsburgaitės vestuvėms, įtrauktame į rinkinį *Poemata* (išleistas 1558 m.), pateikia visų valdovų sąrašą iki šio Jogailaičio, kiekvieną jų aprašydamas, o po Vandos leisdamasis į digresiją apie Stilichoną²⁹ (Sabino teksto tema ir kai kurios su *Henriada* sutampančios frazės leidžia manyti La Gessée galėjus skaityti šią poemėlę). Henriko Valua rinkimų laikais tokia karvedžio traktuotė jau buvo tapusi ATR kultūrinės erdvės istorinių (ar veikiau pseudoistorinių) pasakojimų *locus communis*: pavyzdžiui, Jakobas Falckenburgas, Henrikui Valua dedikuotos knygelės eilėraštyje vardindamas Lenkijos ir Lietuvos valdovus, tarp jų mini ir Stilichoną³⁰. Tad panegirikoje per kultūrinę asociaciją, „atpažinimą“ primenama, kad elektas kartu esąs ir Stilichono kilmės krašto valdovas.

Kitas poetinis Henriko Valua įvaizdis – senovės graikų mitologijos ir epų herojus Achilas, archetipinis *miles fortissimus*. XVI a. literatūroje jis figūruoja kaip įprastas *topos*, pabrėžiamos jo savybės priklausomai nuo reikiamo konteksto – dažniausiai drąsa, jėga, veržlumas, neretai jaunystė, šlovingas, bet trumpas gyvenimas, o kartais ir ne tokios tradiciškos ypatybės, kaip antai medicinos išmanymas, polinkis į meną ir poeziją (remiantis Ovidijumi)³¹. Henrikas Valua su Achilu gretinamas „Panegirikos“ 258–275 eilutėse. Lyginimą grindžia tariamas jūdvių situacijos panašumas (graikų pasiuntiniai vyksta ieškoti Skiro saloje pas karalių Likomedą slepiamo Achilo, kad jis dalyvautų Trojos kare, o ATR pasiuntiniai atvyksta į Prancūziją savo išrinktojo

²⁹ Rinkinys, vis atnaujinamas, išleistas kelis kartus. Naudojomės gana paplitusiu Europoje leidimu: Georg Sabinus, *Georgii Sabini Brandenburgensis poemata et numero librorum aucta, et emendatius impressa, quam antea fuerunt*, [Lipsiae]: in officina Voegelianiana, [1563]; apie Stilichoną žr. I. Rv.

³⁰ Jacob Falckenburg, *De Polonia in fortissimi magnanimoque herois, christianissimi Francorum regis Caroli IX [...] fratris Dom. Henrici [...] commendationem, Franciadum laudem & honorem, elegiae aliquot, [...] Authore [...] Iacobo a Falckenburg*, Lutetiae Parisiorum: ex officina Federici Morelli, 1573, p. 22.

³¹ Apie Achilo įvaizdį XVI a. vidurio prancūzų literatūroje žr. Edith Karagiannis, „Images d'Achille dans la poésie de la Pléiade“, in: *Cité des hommes, cité de Dieu. Travaux en l'honneur de Daniel Ménager*, Geneve: Droz, 2003, p. 219–232. „Plejados“ poezijoje yra ir Achilo, grojančio lyra, motyvas, jį yra panaudojęs ir La Gessée (POF, p. 7). Per anksti žuvusio Achilo įvaizdį dvaro poetas Dorat vėliau pasitelkė paties d'Amboise'o lotyniškajai epitafijai (Jean Dorat, *Ioannis Aurati Lemovicis [...] Poëmatia [...]*, Lutetiae Parisiorum: Gulielmus Linocerus, 1586, p. 151).

valdovo) bei tikromis ar tariamomis savybėmis (ypatingas karys, lemiantis pergale): „ši tauta nugalėjoja džiaugsis antruoju Achilu“ (*alio Achille*), jam įveikus „bėgančius maskvėnus“ ar „tautas, kurioms prigimtinį vardą Tartaras davė“ (totorius, l. 11r). Palyginimą pasiuntinybės pagrindu galėjo įkvėpti Stacijaus poema *Achileida* (ypač I, 675 ir toliau), tačiau akivaizdaus jos stilistinio mėgdžiojimo ar skolinių *Henriados* panegirikoje nematyti. Tą patį sugretinimą, tik jau prancūziškai, La Gessée pateikia viename iš savo „lenkiškųjų“ sonetų: „lenkas nudžiugęs tavo šalyje laukia savojo prancūzų Achilo, keršytojo jo nekenčiamiesiems“ (*Le Polake joyeus attand en ta Province / Son Achille François, vangeur de ses haineus*, POF, p. 96).

Po La Rošelio apsiausties sudarius taiką, Valua dvaro poezijoje vėl paplito tradiciniai palaimingos taikos, „aukso amžiaus“, „Saturno karalystės“, triumfuojančios teisingumo deivės mergelės Astrajos įvaizdžiai, įsitvirtinę apie XVI a. vidurį ir vis grįžtantys tam tikromis progomis, pritaikomi kiekvienam valdovui³². *Henriadoje* taip pat rasime daugelio jų „santrauką“, ypač po panegirikos einančioje odėje, parašytoje sapfine strofa (l. 12r–14r). Tai Henriko Valua būsimo valdymo pašlovinimas sekant Horacijumi (daugiausia jo odėmis, tarp jų *Carmen saeculare*), jo stiliumi ir leksika, papildant Vergilijaus įvaizdžiais ir frazėmis. Odės pradžioje vaizduojami religinių karų baisumai, po jų grįžta laiminga „teisingojo Saturno karalystė“ (*redeuntque iusti regna Saturni*) ir „visas Mergelės maitintojos pulkas“ (*chorus integer Virginis almae* – kalbama apie teisingumo deivę Astrają) – čia Horacijui būdingą leksiką papildė kiek pakeista Vergilijaus 4-osios eklogės apie gimusį ypatingą kūdikį citata (*Ecl.* 4, 6). Toliau, laikantis Renesanso laikams būdingos šios eklogės krikščioniškosios interpretacijos, minimi su Henriko Valua išrinkimu į ATR sostą sieti stebuklingi ženklai: tuo metu danguje pasirodžiusi „naujoji žvaigždė“ (*stella nova*, 1572 m. pabaigoje danguje pasirodžiusi supernova SN 1572) lyginama su Kristaus gimimą simbolizavusia Kalėdų žvaigžde – ATR delegacija ja seka it kadaise Trys Karaliai³³.

³² Išsamiau žr. Edith Karagiannis, „Images de l'Âge d'or dans l'oeuvre de Jean Dorat“, in: *130 Convegno internazionale "Millenarismo ed età dell'oro nel Rinascimento"*, Chianciano-Montepulciano-Pienza, 16–19 luglio 2001, Jul 20–21, Chianciano, Italie, p. 355–369.

³³ Supernova SN 1572 Kasiopėjos žvaigždyne matyta nuo 1572 m. lapkričio iki 1574 m. pradžios. Šis dangaus reiškinys Europoje buvo intensyviai stebimas ir aprašomas astronomų (Tycho Brahe, Jean Gosselin de Vire, Cornelius Gemma ir kt.) bei mokslininkų polimatų,

Apskritai odėje krikščioniškieji įvaizdžiai jungiami su romėniškaisiais (pavyzdžiui, kasmetinės avinėlių aukos), o Henriko Valua valdymas ATR vaizduojamas lyg Oktaviano Augusto valdomos Romos atitikmuo (minima didžiulė šalies teritorija, įtakos plėtra ir pan.), atitinkamai pasirinkti ir imituojami autoriai – Augusto remti patys „romėniškiausi“ poetai Vergilijus ir Horacijus. Šis metaforiškai antikinis vaizdinys, numanomoji *Pax Valesiana*, išties atspindi karalienės motinos Kotrynos Mediči bandytą įgyvendinti politinį projektą, tęsiantį ankstesnes Valua giminės ambicijas gauti Prancūzijai imperijos titulą (paskelbiant ją Šventosios Romos imperija ir taip „sugrįžtant prie ištakų“, atgaunant Frankų imperijos ilgainiui prarastą Karolio Didžiojo titulą, perėjusį vokiškosioms buvusios imperijos žemėms)³⁴. Pažymėtina, kad Prancūzijos karaliui priklausė *Rex Christianissimus*, svarbiausiojo krikščionybės gynėjo Europoje, titulas, perduodamas nuo pirmojo pasikrikštijusio karaliaus Chlodvigo I laikų.

Pagal numatytąjį karalienės motinos projektą, vyresnis sūnus Karolis IX turėjo valdyti Prancūziją, Henrikas – ATR, o jaunesnis Pranciškus – vesti karalienę Elžbietą I ir valdyti Angliją. Realios aplinkybės šiam sumanymui prieštaravo: nors Henrikas Valua laimėjo rinkimus, Karolis IX tuo metu jau sirgo greitai progresuojančia tuberkulioze ir priartėjus Henriko išvykimo į Krokuvą metui jo sveikata nebeteikė daug vilčių, o ilgos Pranciškaus piršlybos tiek tuo metu, tiek vėliau nedavė rezultato. Tačiau trijų brolių valdomos būsimosios imperijos tema buvo svarbi 1573 m. rinkimų propagandos dalis – ji

įvairiai interpretuojamas astrologų. 1573 m. buvo populiaru sieti žvaigždę su Henriko Valua sėkme ir būsimuoju valdymu – šis aiškinimas neretas ATR rinkimų temos literatūroje. Be to, Paryžiaus miesto tarybos kanceliarijos dokumentuose minima, kad per 1573 m. rugsėjo 14 d. Henriko Valua karūnavimo ir iškilmingo įžengimo į Paryžių iškilmes prie Dievo Motinos tilto pastatytų triumfo vartų vienos vidinės arkos sieną puošė Antoine'o Carono paveikslas, kuriame Kasiopėjos žvaigždyne pavaizduota *stella nova* (*Registres des délibérations du bureau de la ville de Paris*, t. 7: 1572–1576, éd. par François Bonnardot, Paris: Imprimerie Nationale, 1893, p. 118; plačiau šia tema žr. Ewa Kociszewska, „Astrology and empire. A device for the Valois king of Poland“, in: *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes*, 2010, t. 73, Nr. 1, p. 229).

³⁴ Prie šio plano realizavimo pajudėta Henriko II laikais, nors ir tada tai tebuvo tolimas siekinys. Įdomu, kad tuo metu išleistas filologo, orientalistų ir mistiko-teosofo Guillaume'o Postelio veikalas *Svarstymai apie monarchiją* (*Raisons de la monarchie*, 1552), kuriame dėstomi apmąstymai apie Prancūzijos monarchijos vaidmenį siekiant idealios pasaulio santvarkos, Prancūzijai politiškai ir dvasiškai vedant Europą.

neretai kartota „rinkimų literatūroje“, taip pat poezijoje, buvo panaudota ir Paryžiuje vykusią iškilnių dekoracijų užrašuose³⁵. *Henriadoje*, be šios odės su minima perspektyva „iki tolimos jūros“³⁶, „trijų brolių“ motyvą dar randame ATR pasiuntinybės nariams skirtame eilėraštyje (l. 17v). Tad nors dauguma La Gessée panaudotų su „aukso amžiumi“ susijusių įvaizdžių yra tradiciški ir plačiai paplitę, jis pateikia politiškai adaptuotą jų traktuotę, originaliau susieja imituojamus elementus, odėje išlaikomas Horacijumi sekantis stilius, nors tiesiogiai Horacijaus citatų ar frazių perkeliama palyginti nedaug.

Dar viena aliuzija į senovės Romos ištakas „Panegirikos“ tekste – Henriko Valua palyginimas su Enėjo sūnumi Askaniju-Julu, Julijų giminės (ir atitinkamai paties Augusto) protėviu, remiantis epizodu, kai Askanijui galvą laižiusios stebuklingos liepsnos (Vergilijaus *Eneida* II, 682–655, ir Klaudiano *Panegyricus de quarto consulatu Honorii Augusti*, 192–195). Išėivų iš Trojos

³⁵ Per minėtąsias Henriko Valua karūnavimo ir iškilmingo įžengimo į Paryžių iškilmes prie Dievo Motinos tilto pastatytų triumfo vartų šoninės arkos buvo šis lotyniškas užrašas: „Viena sąjunga sujungti trys broliai / Dievui lėmus pasiskirstė tris karalystes: / iš jų Henrikas valdys į rytus ir šiaurę, / Pranciškus bus gilaus vandenyno į vakarus karalius, / o Karolis valstybės (imperijos) vidurinėje tvirtovėje / sėdės kaip Jupiteris pasaulio viduryje“ (*Tres tria concordia partiti foedere regna / Fratres sorte Dei: quorum regnabit ad ortum / Et Polon Henricus; / Franciscus ad Hesperon alti / Rex erit Oceani; media sed Carolus arce / Imperii medio ceu Iuppiter orbe sedebit*). Lotyniškojo žodžio *polus* (žemės ir dangaus ašis, poliūs, Šiaurės poliūs, Šiaurė, tai, kas po Šiaurės dangumi), kilusio iš sen. graikų *πόλος*, lotynizuota graikiška akuzatyvo forma eilėraštyje akivaizdžiai pasirinkta sąmoningai, siekiant didesnio sąskambių panašumo į šalies pavadinimą *Polonia*. Šis tekstas fiksuotas dviejuose šaltiniuose: *Registres des délibérations [...]*, p. 121; *Diariusz poselstwa polskiego do Francji po Henryka Walezego w 1573 roku*, opr. Adam Przyboś, Roman Żelewski, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1963, p. 213. Su šiomis imperinėmis ambicijomis susiję ir Henriko Valua devizai *Manet ultima caelo* („paskutinė [karūna, be jau turimų dviejų,] lieka danguje“) bei *Nec metas rerum nec tempora pono* („neribojų nei dalykų, nei laiko“, Vergilijaus *Eneida*, I 279). Daugiau apie šį politinį projektą žr. Ewa Kosciżewska, *op. cit.*; Frances A. Yates, *Astraea: The Imperial Theme in the Sixteenth Century*, London: Routledge, 1975, Pimlico edition, 1993, p. 121 ir toliau.

³⁶ Tad taip mielos ramybės kūrėjas / Teisingumas bei teisė tavo skeptrą sustiprina, / kad jie vėl pražystų tolimuose kraštuose, / kur jūra banguoja (*Ergo sic blandae genitrix quietis / Aequitas, et ius, tua Sceptra firment: / Vt reflorescant mare quā remotis / Fluctuat oris*, l. 13v).

Iš bendro *Henriados* konteksto (ypač „Panegirikos“) matyti, kad kalbama apie Moskovijos ir Krymo chanato užimtas teritorijas prie Juodosios jūros. Toks tekstas galėjo būti malonus ir ATR skaitytojams, nes apeliavo į „jautrą“ istorinį stereotipą apie buvusią valstybės galybę ir Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę „nuo jūros iki jūros“ (motyvą „nuo vienos jūros iki kitos“ taip pat žr. POF, p. 98, 225).

Enėjo ir Julo tema tuometiniams skaitytojams turėjo sietis ir su prancūzų tautos kilmės iš trojėnų mitu, tautos pradininku pagal Viduramžių legendą laikant mitinį Hektoro sūnų Astijanaktą-Franką – apie jį kaip Valua giminės protėvį kalbama „Panegirikos“ įžangoje (l. 5v 37–41 ir 45–46 eil.; „iš Hektoro kamieno išaugę Valua šakos ainiai“, *secus Hectorea creti de stirpe nepotes Valesiae sobolis*). Įžanginiame prancūziškajame La Gessée sonete taip pat minima šioms mitinėms tautos ištakoms skirta Ronsard'o epinė poema *Fransiada*.

Henriados poetinių formų įvairovėje išsiskiria paskutiniai rinkinio eilėraščiai – Valua giminės „paveikslai“ (*Icones*), parašyti 16 trielių hegzametru. Čia trumpai pristatoma elekto genealogija: emblemiškuose eilėraščiuose vaizduojami kelių Valua giminės kartų atstovai, pradedant Pranciškumi I. Į juos panašūs trumpi eiliuoti įrašai būdavo įrašomi po iškilmių dekoracijomis ir jas papildydavo, sukurdavo vaizdo ir teksto vienovę. Tačiau nėra duomenų, kad šie eilėraščiai būtų panaudoti po kokiais nors Valua giminės atvaizdais (piešiniais, graviūromis ir pan.). Temos ir formos požiūriu La Gessée čia veikiausiai bus įkvėpęs „Plejados“ poeto Jodelle'io (1532–1573) *Įrašų, figūrų, devizų ir vaidinimų [...] rinkinys (Le Recueil des inscriptions, figures, devises et masquarades [...])*³⁷, skirtas Henriko II 1558 m. sausio mėn. pergalei prieš Angliją atsiimant Kalė miestą pagerbti. Be Paryžiaus rotušėje 1558 m. vasario 17 d. vykusių iškilmių scenarijaus, jame įtraukta ir analogiškų „paveikslų“ dalis lotynų kalba (*Christianorum nostri temporis heroum, et heroinarum icones*), sudaryta iš 64 trielių hegzametru, vaizduojančių karališkosios šeimos narius, didikus, karvedžius ir kitus žymius to meto asmenis. Tad *Henriadoje* matyti ir XVI a. antros pusės neolotyniškosios prancūzų poetinių formų tradicijos tąsa.

³⁷ Estienne Jodelle, *Le Recueil des inscriptions, figures, devises et masquarades ordonnees en l'hostel de ville à Paris, le jeudi 17. de fevrier 1558. Autres inscriptions en vers heroïques latins, pour les images des princes de la Chrestienté*, Paris: André Wechel, 1558. Šio rinkinio tekstų analizę ir komentarus žr. kritiniame leidime: *Estienne Jodelle: Le Recueil des inscriptions, 1558; a literary and iconographical exegesis*, ed. by Ernest Graham, William Mcallister Johnson, Toronto: University of Toronto Press, 1972.

Smulkesnių kompozicinių teksto elementų ir leksikos lygmeniu „Panegirikoje“ daugiausia sekama Klaudianu, kiek mažiau Vergilijumi, dar mažiau – Horacijumi, Ovidijumi, o visų kitų autorių įtaka dar menkesnė. Rinkinyje (daugiausia „Panegirikoje“) tiesiogiai panaudoti šie Klaudiano kūriniai: *In laudes Stiliconis Panegyris I, II ir III, Panegyris de tertio consulatu Honorii Augusti, Panegyris de quarto consulatu Honorii Augusti, In consulatum Manlii Theodori Panegyris, In Rufinum liber II, De bello Gildonico, De bello Gothico, De raptu Proserpinae, Laus uxoris Stiliconis* (arba *Laus Serenae*), eilėraštis „Phoenix“³⁸.

„Panegirikos“ tekstui būdinga parafrazuoti didesnius Klaudiano kūrinių epizodus (apie 10 eilučių apimties) – jų yra apie keturis. Dažniausiai tai išplėstiniai palyginimai, būdingi tiek Klaudianui, tiek Antikos epinei literatūrai apskritai. Skolinamasi tiek pagrindinę mintį, tiek ištisias frazes. Tokia imitacija yra puošybinis elementas, pridedantis tekstui apimties bei „vaizdingumo“ ir sykiu rodantis autoriaus apsiskaitymą.

„Panegirika“ pradedama epinei poezijai įprastu Gando (l. 7r, 14–15) įvaizdžiu: Gandą lydi Pergalė „tokios pat auksinės spalvos sparnais“ (*Fama, suas spargit [...] laudes: / Nec minus auratas Victoria concolor alas / Pergit inassueto iunctim librare volatu*) – čia Klaudiano Gandui aprašyti pasitelkta frazė (*Theod. 270, Fama volatu*) sujungta su Silijaus Italiko *Pūnų karo* Pergalės, lydinčios Dorybę, apibūdinimu, kiek pakeičiant šaltinį (plg. *Punica, XV, 98, niveis Victoria concolor alis*, „sniego baltumo sparnais“). „Gandas kalbančiais sparnais“ (*Fama loquacibus alis*, plg. identišką frazę *Stil. 2, 337*) pasirodo ir *Souspirs [...] lotyniškajame išanginiame eilėraštyje*, kur kalbama apie *Henriadą* ir *Poloniadą* (l. 1v). Klaudiano 2-oje Stilichono panegirikoje po šio Gando epizodo pateikiamas Fenikso epizodas – lygiai taip pat yra ir La Gessée „Panegirikoje“, tik Klaudiano panegirikoje abu įdėti pabaigoje, o nagrinėjamoje „Panegirikoje“ atkeliami į pradžią.

³⁸ XVI a. Klaudiano kūryba buvo perleista gana daug kartų. Šiuolaikiniuose leidimuose jo kūrinių pavadinimai kiek skiriasi. Čia jie pateikti pagal 1561 m. Liono leidimą *Cl[audii] Claudiani poetae celeberrimi opera [...]*, Lugduni: Haered. Seb. Gryphius, 1561. Toliau vartojamos (iš esmės tradicinės) tokios kūrinių santrumpos: *Stil. 1; Stil. 2; Stil. 3; Cons. Hon. 3; Cons. Hon. 4; Theod.; Ruf.; Gild.; Goth.; Rapt.; Ser.; Phoen.*

Palyginti išskilia asmenybę ar kūrinio veikėją su Feniksu buvo gana paplitę Renesanso literatūroje, tai įtraukta ir į poetikos teoriją – antai Skaligeris *Poetikoje* Klaudiano *Stil. 2* tokį palyginimą laikė pavyzdiniu (*Poet. V, p. 275*). La Gessée daug kur vadovavosi Skaligeriu, jo kūryboje panaudota nemažai šiame veikale „pagirtinomis“ vadinamų citatų ir frazių. Šio lyginimo pagrindas toks: Henrikas Valua, prisiimdamas naująjį valdovišką vaidmenį ir pareigas, turįs sykiu „atsinaujinti“, „atgimti“ ir dvasiškai; ta pati mintis kartojama ir vienoje iš odžių lyginant tai su Heraklio laidotuvių laužu ir apoteoze (l. 15r). Palyginimo su Feniksu analizė rodo, kaip dėliojami labiausiai imitaciniai *Henriados* epizodai: čia susilydo frazės iš Klaudiano eilėraščio *Feniksas* ir *Stil. 2* ištraukos, dar pasitelkiamas Laktancijui priskiriamas eilėraštis „Apie paukštį Feniksą“ (*De ave Phoenice*); autorius neabejotinai žinojo ir Ovidijaus pateiktą Fenikso aprašymą (*Met. XV, 391–407*), tačiau čia jo nepanaudojo³⁹. „Panegirikos“ Henriko Valua palyginimas su Feniksu užima 11 eilučių, tad yra ilgesnis už Klaudiano Stilichono palyginimą su Feniksu (7 eilutės).

„Panegirikos“ Fenikso epizodo šaltiniai:

Imitacijų šaltiniai paryškinti taip: *Laktancijus, Klaud. Phoen., Stil. 2* arba jų **1 hibridas, 2 hibridas**.

Paryškintos frazės perkeltos tiesiogiai arba kiek pakeistos. Pakeitimai apima sinonimų vartojimą (toliau: *šaltinis – Paneg.*; *ales – oscen*, paukštis; *igneus – flammea [aves]*, ugninis – liepsnotas), panašios reikšmės frazės (*protinus... ferre iuvat – properet*), panašaus skambesio pagal reikšmę tinkančius žodžius (*tumulus – cumulus*, kapas – laidotuvių laužas), gramatines formas (*texens – texuit, stipat – stipet, ad Nilum – Nilo, conveniunt – convenit, mirentur – miretur, redolent – redolentis*), taip pat mišriai jungiant visų šaltinių frazes (plg. *pater, haeres* visuose trijuose tekstuose).

„Panegirika“

Klaudianas, Laktancijus

(Paryškintos „Panegirikoje“ pavartotos frazės – perkeltos tiesiogiai ar kiek pakeistos.)

Klaud. Phoenix.

7 haec fortunatus nimium

Titanius ales

regna colit [...].

³⁹ Kalbant apie ATR literatūrą, kūrinio veikėją su Feniksu lygino ir vėliau rašęs Jonas Radvanas, *Radviliadoje (Radivilias)*, aprašydamas mirštantį Mikalojų Radvilą (IV, 504–515). Radvano tekste matyti Ovidijaus ir Laktancijaus aprašymų įtaka.

Sic postquam **emeritos oscen**
Titanus artus
Morte reformat, (avens miro
pubescere laeto
Texuit vt cumulum preciosa
fronde Sabaeum,
Quique pater fuerat, natus cito
prosilit idem,
Haeres ut ipse sui, quo non obeunte
senectus
 Emoritur) nigris tandem procedit ab
 Indis,
Ut Nilo manes properet sacrare
paternos:
 Huic simul *omnigenum comitatrix*
turba volucrem
Convenit, ut regem **stipet suspensa**
volantem,
 Et Solis miretur avem, quae *flammea* gestit
 Ire procul, gestans redolentis cinnama
busti.
 (l. 7r, 24–34)

(Taip titaniškasis paukštis sudėvėtus sąnarius / vėl po mirties atgavęs (jis trokšta tapti suaugęs padedant džugiūm stebuklui, / tad iš puikiųjų lapų supina sabietišką laidotuvių laužą / ir iš to, kuris buvo tėvas, tuojau pat užgimsta sūnus – / pats sau įpėdinis, kuris nemiršta, tik miršta senatvė) / palieka tamsiaodžių indų kraštą / ir skuba prie Nilo paaukoti tėvo palaikų – / čia prie jo susirenka daugybės įvairiausių sparnuočių palyda, / ore apspinta skrendantį [savo] karalių / ir gėrėsi Saulės paukščiu, o jis liepsnotas / lekia tolyn, nešdamas kvapaus laidotuvių laužo cinamoną.

(*Titaniškasis* – metonimiškai „Saulės“; antikinėje mitologijoje – susijęs su Saulę personifikuojančiu dievu Heliju, Titanų palikuoniu.
Sabietiška – miramedžio šakų.)

23 Hic neque concepto fetu nec semine surgit,
sed pater est prolesque sui nulloque create
emeritos artus fecunda morte reformat
 et petit alternam totidem per funera vitam.
 42 [...] eligit herbas
et tumulum texens pretiosa fronde Sabaeum
 componit, **bustumque** sibi partumque futurum.
 51 [...] qui saepe renasci
 exitio proprioque soles **pubescere leto**, [...] 69
qui fuerat genitor, natus nunc prosilit
idem
 succeditque novus: [...]
 72 **Protinus ad Nilum manes sacrare**
paternos
 auctoremque globum Phariae telluris ad oras
 ferre iuvat. [...]
 76 Innumerae **comitantur** aves **stipatque**
volantem
 alituum **suspensa** cohors. [...]
 101 O felix **heresque tui!** quo solvimur omnes,
 hoc tibi suppeditat vires; praebetur origo
 per cinerem, moritur te **non pereunte**
senectus.

(*Phoen.* 7–103)

Klaud. *Stil.* 2.

444 **Sic** ubi fecunda reparavit morte iuventam
 et patrios idem cineres collectaque portat
 unguibus ossa piis **Nilique** ad litora tendens
 unicus extremo Phoenix procedit ab Euro:
conveniunt aquilae cunctaeque ex orbe volucres,
 ut Solis mirentur avem; procul ignea lucet
 450 ales, odorati redolent cui cinnama busti.
 (*Stil.* 2, 444–450)

Lakt. *De ave Phoenice.*

151 Huc venit Aegyptus tanti ad miracula visus
 Et raram *volucrem turba* salutat ovans. [...]
 155 Contrahit in coetum sese *genus omne*
volantum,
 Nec praedae memor est ulla nec ulla metus.
 Alituum *stipata* choro *volat* illa per altum
Turbaque prosequitur munere laeta pio. [...]
 167 *Ipsa* sibi *proles, suus est pater et suus heres,*
Nutrix ipsa sui, semper alumna sibi.

(*De ave Phoen.* 151–168)

Imitacinis sluoksnius čia itin sodrus ir kone visą epizodą sudaro įvairiai apdoroti skolinti sakiniai ir žodžiai. Panašiai sukurti dar keli epizodai, tik skolinių kiekis juose šiek tiek ar gerokai mažesnis. Atsižvelgiant į visą rinkinio apimtį, jie neatrodo labai neproporcingai – tai lyg „sutirštinti“ imitacijų (beveik vien Klaudiano) inkluzai, įsiterpiantys į didžiąja dalimi originalų tekstą. Manytume, kad autorius sąmoningai pasirinko tokį būdą – kurti tekstą aliuziją, per Klaudiano kūrinių citatų „mozaiką“ nurodant pagrindinį veikėją Stilichoną ir tai, kas su juo siejama.

Toliau paminėsime kitus „Panegirikos“ epizodus su gausesniu imitacijos kiekiu.

Apie Henriko Valua vadovavimą kariuomenei 1569 m. Monkontūro mūšyje Puatu:

„Panegirika“

Vos ego Pictonicae **valles**, quas **stragibus** implens

Dux tener Andegavum tenuit, **vos flumina testor**

Santonici tractus, **quae largo sanguine** rivos

Mutastis: iamiam referat mihi vester arator
Quot putres soleat **galeas offendere** sulco,
Qualia vel rastris a se feriantur aduncis
Ossa peremptorum toties exesa virorum.

(l. 8r, 75–81)

Klaudianas

130 **Vos** Haemi gelidae **valles**, quas saepe cruentis

stragibus aequavit Stilicho, **vos Thracia testor**

flumina, quae largo mutastis sanguine fluctus;

dicite, Bisaltae vel qui Pangaea iuvenis scinditis, **offenso** quantae sub vomere putres
135 dissiliant glaebis **galeae vel qualia rastris ossa peremptorum** resonent inmania regum.

(*Stil. 1, 130–136*)

(Jus, Piktonijos [t. y. Puatu] slėniai, kuriuos žuvusių priešų pripildęs / dar visai jaunas Anžu kunigaikštis užvaldė, / jus, Sentožo srities upės, liudytojais šaukiuosi! Tai jūsų srovės / išvien krauju pavirto, tai jūsų artojas man pasakoja, / kaip vagą varydamas parūdijusius šalmus išverčia, / kaip dažnai pataiko lenktais kauptukais / iškasti pražuvusių vyrų tuščiaidurius kaulus.)

Dar vienas siužetinis palyginimas – iš Klaudiano perimta Hipolito žūties ir prisikėlimo istorija: Henrikas Valua, kaip ir Stilichonas, atkeršysiąs priešams, išvaduosiąs jų pavergtus žmones iš „Acheronto nasrų“ (Klaudianas: „Tartaro nasrų“) ir taip stebuklingai išgelbėsiąs ne vieną asmenį, kaip Asklepijo atgaivintas ir išgelbėtas mirtinai sužalotas Hipolitas, tačiau ištikus miestus ir tautas (turimi

galvoje karai su Moskovija ir totoriais, jų užimtų teritorijų išvadavimas). Hipolito siužetą taip pat yra trumpai atpasakojęs Vergilijus (*Aen.* VII, 761–777), kuriuo čia neskama, jį aprašė ir Ovidijus (*Met.* XV, 497 ir toliau), kurio citatų esama.

„Panegirika“

Si modo **fabellas** aevi senioris aniles
Promere licitum, venator **Amazone natus**
(**Despectae** quondam **laceratus fraude**
novercae)
Prodiit aethereas iterum redivivus in auras
Auspice Diana: conspexit et insula **Crete**
Minoum rupto iuvenem consurgere tymbo,
Quem **vetus alituum clangenti** murmure **vates**
Non sine Thessalicis victurum noverat **herbis**:
Cuique **necem** tulerant **praedulcia mella**
cruentam,
Horrendus serpens vitae dedit alma prioris
Munera: sed tristi **non unum corpus ab Orco**,
At misera centum **perituros morte popellos**,
Totque Acherontaeis salvas **e faucibus urbes**
Adventus **trahet** ille tuus, quas **dissona ritu**
Barbaries, feritate rapax captivat herili.

(l. 8v, 101–115)

(Jei būtų leista papasakoti senojo amžiaus močiučių sakmes, medžiotojas, Amazonės sūnus (dėl niekingos pamotės klastos kadaise sužalotas), žengė į dangų vėl gyvas, Dianos globojamas; Kretos saloje ji pamatė minojiškąjį jaunuolį [Tesejo, įveikęs Minotaurą, sūnų] prisikeliant iš atverto kapo, kai senasis pranašas [Asklepijas], sparnuočių klykavimui pranešus, vėl jį prikėlė gyventi išgydęs Tesalijos žolėmis: iš kruvinos mirties jį išplėšė saldžiausi medūs, baisi gyvatė davė gyvenimą grąžinančių dovanų [mitinių vaistų sudėtis]. Bet [tu išgelbėsi] ne vieną kūną iš liūdnojo Orko ir vargana mirtimi pražūsiąčius šimtą žmogelių – šis tavo atvykimas ištrauks iš Acheronto nasrų sveikus daugelį miestų, kuriuos plėšikiška kitų apeigų barbarų šalis žiauriai užsigrobė viešpatauti.)

Klaudianas, Ovidijus

Ovidijus

497 **Fando** aliquem Hippolytum
vestras si contigit aures
credulitate patris, **sceleratae**
fraude novercae
occubuisse neci, [...] / 552 **Amazone**
natus [...]

(*Met.* XV, 497 ir toliau)

Klaudianas

et iuvenem **spretae laniatum**
fraude novercae
440 **non sine** Circaeis Latonia
reddidit **herbis**.
Cretaque, si verax narratur **fabula**,
vidit

Minoum rupto puerum prodire
sepulchro,
quem **senior vates avium**
clangore repertum

gramine restituit: mirae nam
munere sortis

445 **dulcia mella necem, vitam**
dedit horridus anguis.

at tuus adventus non unum
corpus ab umbris,
sed tot communi **populos sub**
morte iacentes
totaque Tartareis e faucibus
oppida traxit.

(*Goth.*, 439–448)

266 [...] quae **dissona ritu / bar-**
baries, medii quam non reverentia
frangat?

(*Theod.* 266–267)

Dar vieną gausėne imitacija pasižymintį epizodą (l. 9r–v, 147–154) grindžia jau ne vaizdingas siužetas, bet vien vaizdas (Henrikas Valua – karvedys

ant žirgo mūšio lauke, jam į pagalbą skuba dangus, vėjai ir vandenys), kuriamas pasitelkiant kelių Klaudiano kūrinų frazes; čia parafrazuojamos ir trys Klaudiano eilutės apie Dievo išrinktajį, kuriam padeda pats dangus ir stichijos (*Cons. Hon.* 3, 102–104). Dvi iš šių eilučių veikale *Apie Dievo valstybę* yra pacitavęs Augustinas (*De civ. Dei* V, 26), jas mėgta cituoti ir parafrazuoti Renesanso literatūroje⁴⁰. La Gessée originalumu galima laikyti vizualųjį epizodo efektą, tapybiškumą.

„Panegirika“

Teque per oppositas iaculari tela phalanges,
Et **validis hastam** doceat **vibrare lacertis**,
Calcaris ut primo **sonipes tuus** arserit
ictu,
Discussamque iubam coopertos **sparget**
in armos,
Cum **rutilus cristis bellator** aperta
laccesses
Praelia: Tu certe dignus **cui militet aether**,
Cui vel **Hyperboreis ventos emittat ab**
antris
Aeolus, et faveat **tumidarum rector**
aquarum.

(l. 9r-v, 147–154)

(Tave teišmoko [Gradivas, t. y. Marsas] strėles į priešais einančius karių pulkus leisti / ir pasiruošti tvirtomis rankomis sviesti ietį, / kai tavo žirgas sulig pirmu pentinų spustelėjimu pašoks / ir jo išsidraikę karčiai virš ginklų plaikstysis, / kai tu, rauzganomis šalmo plunksnomis pasipuošęs kovotojas, pradėsi / atvirus mūšius – tu tikrai vertas, kad tau padėdamas kariautų dangus / ar iš hiperborėjų olų išleistų vėjus / Ajolas ir būtų tau palankus banguojančių vandenų valdovas [t. y. Neptūnas].)

Klaudianas ir kiti autoriai

Herculeis [...] lacertis

(*Goth.*, 437)

519 [...] iam cornus avita / temptatur **vibranda** tibi; [...] / 523 quameus et **rutilus cristis** et casside maior! / sic, cum Threicia primum sudaret in **hasta**, [...] / 528 [...] et iussum mentiri nescius **ictum!**

(*Cons. Hon.* 4, 519 ir toliau)

546 utque **tuis** primum **sonipes calcaribus arsit**, [...]

548 ungula **discussaeque iubae sparguntur in armos** [...].

(*Cons. Hon.* 4, 546 ir toliau)

[...] hic est felix **bellator** ubique [...].

(*Stil.* 3, 12)

o nimium dilecte deo, **cui fundit ab antris Aeolus** armatas **hiemes**, **cui militat aether** et coniurati veniunt ad classica **venti**.

(*Cons. Hon.* 3, 102–104)

Taip pat: **bellando** fata **laccesses** (Silijus Italikas, *Punica*, 15, 36), **tumidarum rector aquarum** – pasiskolinta kitų autorių frazė (Ovidijaus ir galbūt Sabino).

⁴⁰ Pavyzdžiui, frazės iš jos porą kartų panaudotos Orazio Romano epinėje poemoje *Porcaria* (1453) – įžanginiame eilėraštyje, skirtame popiežiui Mikalojui V (23 eil.), ir *Porc.* I, 67 (žr. Orazio Romano, *Horatii Romani Porcaria*, Lipsiae: in aedibus B. G. Teubneri, 1907), dvi eilutės savo kronikoje cituoja Długosz aprašydamas Žalgirio mūšį (Jan Długosz, *Joannis Długossii Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Liber X et XI. 1406–1412*, ed. Krzysztof Baczkowski, Franciszek Sikora, Varsaviae: Wydaw. Naukowe PWN, 1997, p. 88). Długoszo citata sutampa su Augustino cituotu „krikščioniškesniu“, sutrumpintu Klaudiano teksto variantu.

Kalbant apie Antikos autorius, likusiame „Panegirikos“ tekste, akivaizdu, gausiausiai skolintasi iš Klaudiano. Pasikartojančių frazių (identišku arba su nedideliais pokyčiais) pavyzdžiai:

<i>Henriada</i>	Klaudianas
Dic mihi Calliope [...] cur [...] carmina differs	Dic, mea Calliope, tanto cur tempore differs
(l. 5r, 1)	(<i>Ser.</i> , 1)
Ut cito Lernaea redeant pollentius Hydra	redit pollentius hydra
(l. 5r, 15)	(<i>Cons. Hon.</i> 4, 254)
Quem procerum voto, populi quem voce petebat	Quem populi plausu, procerum quem voce petebas
(l. 7r, 9)	(<i>Stil.</i> 3, 1)
habitus imitata Gabinos	habitus et more Gabino
(l. 7r, 22)	(<i>Cons. Hon.</i> 4, 6)
bifidi [...] Rheni	bifido [...] Rhene meatu; bifidos tractus [...] Rheni
(l. 7v, 41)	(<i>Goth.</i> 336; <i>Stil.</i> 1, 199)
si tantarum cumulos adiungere rerum [...] / Involvam [...] nemoroso Pelion Ossae.	si [...] sperem cumulos advolvere rerum, [...] imponam glaciali Pelion Ossae.
(l. 8r, 85–87)	(<i>Stil.</i> 1, 10–12)
Crescite Virtutes, [...] ingeniis: [...] certusque merentes [...] favor, [...] industria donis	crescant virtutes [...] ingeniis [...] certusque merenti [...] favor [...] industria donis
(l. 8r, 88–90)	(<i>Theod.</i> , 261 ir toliau)
[...] Martis imago / Vivida	vivida Martis imago
(l. 8v, 93)	(<i>Goth.</i> , 467–468)
quas dissona ritu [...] barbaries	quae dissona ritu barbaries
(l. 8v, 114–115)	(<i>Theod.</i> , 266–267)
rerum commendat habenas / [...] meritos compisit sacro diademate crines, / Imperiumque tibi sero fatale veretur [...]	Ille vetat rerumque tibi commendat habenas / et sacro meritos ornate diademate crines. / [...] imperium tibi sero datum
(l. 9r, 125)	(<i>Cons. Hon.</i> 3, 82–86)
nuda false Gelonos	false Gelonus (<i>Stil.</i> 2, 109), plg. false Gelonus (Sidonijus Apolinaris, <i>Carmen 7 paneg.</i> , 237)
(l. 9r, 146)	(<i>Sidonijus Apolinaris, Carmen 7 paneg.</i> , 237)
Tyrio [...] in ostro	Tyrio quo fusus Honorius ostro
(l. 9r, 142)	(<i>Gild.</i> , 1, 326)
Stygii [...] tyranni	Stygio [...] tyranno
(l. 9v, 179)	(<i>Rapt.</i> 2, 264)
arcanos Nili deprendere fontes	arcanos Nili deprendite fontes
(l. 9v, 166)	(<i>Cons. Hon.</i> 3, 219)
Nec tua te moveant, sed publica, vota [...]	nec tua te moveant, sed publica vota
(l. 10r, 189)	(<i>Cons. Hon.</i> 4, 295)

Exemploque tuo mores **rege: vita regentis** /
Plus valet **humanos**, quam **iussa, inflec-**
tere sensus

(l. 10r, 190–191)

Elementorum ruptam [...] / **fidem**

(l. 10r, 198–199)

virtus, [...] **latitans, vilesceret** [...] / **Ut**
lyra [...] / **Aut** [...] **qui nusquam tenditur**
arcus, [...] / **Vel puppis** solitos noscens
sine remige portus.

(l. 11r, 239–243)

Herciniae novit vetus **accola silvae**

(l. 11v, 286)

I, pete Sarmatiae regnum, **pigrosque Triones**

(l. 20r)

[iš eilėraščio teisininkui ir istorikui François
Baudouinui]

[...] **regis ad exemplum**, nec sic **inflectere**
sensus / **humanos edicta valent** quam
vita regentis

(*Cons. Hon.* 4, 300–301)

rupissent elementa fidem (*Rapt.* 1, 42–43),
plg. **elementorum fides** (Sidonijus Apoli-
naris, *Carmen 2 paneg.*, 113–114)

vile latens virtus. [...] / **veluti sine remige**
puppis / **vel lyra** quae reticet vel **qui non**
tenditur arcus.

(*Cons. Hon.* 4, 221–223)

Hercyniae confinis Raetia **silvae**

(*Goth.*, 330), venit **accola silvae** / Bructerus
Hercyniae

(*Cons. Hon.* 4, 450–451)

ite per extremum Tanaim **pigrosque**
Triones

(*Cons. Hon.* 3, 217)

Iš Vergilijaus frazių skolinta gerokai mažiau, kartais jos vartojamos pra-
maišiu su Klaudiano leksika. Šiek tiek pavyzdžių:

Henriada

de stirpe nepotes (l. 5v, 45)

pietate, vel armis (l. 5v, 47)

lux crastina (l. 6r, 60)

virtus quos desuper aethera vexit (l. 6r, 70)

inventrix oleae (l. 6v, 78)

gurgite vasto (l. 8v, 119)

rutilus cristis bellator (l. 9v, 151)

parere lupatis (l. 9v, 161)

sine remige portus (l. 11r, 243)

necem strictoque immittere ferro (l. 10v, 227)

redeuntque iusti / Regna Saturni, chorus
integer / Virginis almae (l. 12v, 34–36)

Multus hinc agnus [...] / Imbuat aras
(l. 10v, 71–72)

guttur [...] fundebat [...] loquelas
(l. 10v, 217)

Vergilijus

a stirpe nepotes (*Aen.* VII, 99)

pietate vel armis (*Aen.* VI, 769)

crastina lux (*Aen.* X, 244; *Aen.* VIII, 170)

evexit ad aethera virtus (*Aen.* VI, 130)

oleae inventrix (*Georg.* 1, 18–19)

gurgite vasto (*Aen.* I, 118)

purpurei cristis iuvenes (*Aen.* IX, 163), plg.

Klaud. rutilus cristis (*Cons. Hon.* 4, 523)

parere lupatis (*Georg.* 3, 208)

sine remige portus (*Aen.* IV, 588)

stricto concurrere ferro (*Aen.* X, 715)

redit et Virgo, redeunt Saturnia regna
(*Ecl.* 4, 6)

[...] aram / saepe [...] imbuet agnus
(*Ecl.* 1, 7–8)

funditque [...] ore loquelas (*Aen.* V, 842)

Dar mažesniu mastu naudotasi Ovidijaus frazėmis. Jų pavyzdžiai:

Henriada

sidereos [...] **emicat ignes** (l. 5v, 43)
pro parte virili (l. 6r, 50)
arbiter armorum (l. 6v, 84)
somniferam [...] **virgam** (l. 6v, 86)
regali e **semine cretos** (l. 7v, 37)
tumidarum rector **aquarum** (l. 9v, 154)
binominis Istri (l. 9v, 168)
contra Arctoum **Borean ovis arma**
ministrat (l. 11v, 285)

Ovidijus

emicat ignes (*Met.* XV, 248), **sidereos** [...] **ignes** (*Met.* XV, 665)
pro parte virili (*Ex Pont.* 2, 1, 17; *Tr.* 5, 11)
arbiter armorum (*Fast.* 3, 73)
virgamque [...] **somniferam** (*Met.* I, 671–672)
mortali **semine cretus** (*Met.* XV, 760)
tumidarum cultor **aquarum** (*Met.* XIV, 4);
plg. Sabino **tumidarum rector aquarum**
(*Poemata*, l. Q8r)
binominis Istri (*Ex Pont.* 1, 8, 11)
contra Borean ovis arma ministrat
(*Met.* XV, 471)

Kaip minėta, Horacijaus imitacija *Henriadoje* pasireiškia veikiau kaip romėnų poeto idėjų adaptacija bei sekimas jo stiliumi ir įvaizdžiais (politinės, taikos, saiko temos). Esama ir citatų-parafrazių, pritaikytų apibūdinti autoriaus asmeninems gyvenimo aplinkybėms – tai užuomina už kūrinius žadėto atlygio neskyrusio valdovo (Karolio IX) adresu (l. 5v: „ir viltis [...] jau išsižiojusį varną apgavo“, *spesque* [...] *corvum delusit hiantem*, plg. *Serm.* 2, 5, 56: *scriba* [...] *corvum deludet hiantem*) ir saviironiška pastaba apie tinkamai atsilyginusius mecenatus, iš kurių ypač išsiskiria Henrikas Valua (l. 5v: „regis, vadovaujantiems vyrams užtektinai patikau“, *principibusque viris mihi sat placuisse liqueret*, plg. *Epist.* 1, 17, 35: *principibus placuisse viris non ultima laus est*)⁴¹.

Eilėraščiuose saphne strofa taip pat pasitelkiamas Horacijui būdingas žodynas (plg. *religare crines, hederæ, coronæ* ir kita su švente ir vynu susijusi leksika), tačiau tiesiogiai perimtų frazių nėra daug. Pastaruosius eilėraščius galima laikyti meniškiausiais iš rinkinio trumpesnių kūrinių.

Šiek tiek Horacijaus leksikos pavyzdžių:

⁴¹ Visas šių sąmojų „aštrumas“ atsiskleidžia tik išmanant Horacijaus kūrinių kontekstą – pirmuoju atveju tai citata iš satyros (*Serm.* 2, 5, 56) su jau savaime ironišku pasakojimu (pranašas Teiresijas aiškina Odisejui, kaip atgauti prarastą turtą, dėstydamas apie palikimą „medžioklę“), antruoju atveju – citata iš laiško Scevai (*Epist.* 1, 17, 35), kur humoristiškai ir ironiškai dėstoma, kaip parodyti deramą pagarbą globėjui neprarandant savigarbos, bei pelnyti „didžiųjų vyrų“, ypač karvedžių, palankumą.

Henriada

Fertur [...] / Conditor Amphion, blanda testudinis arte.

(l. 9r, 139–140)

Veneris iuga

(l. 10v, 211)

meretricis pocula Circes

(l. 10v, 215)

Deus nostras videt **irretorto / Lumine** noxas

(l. 12r, 15–16)

Haec dies olim mihi semper adsit / **Festa**

(l. 13r, 49–50)

Horror armorum [...] / **Terruit** Gallos

(l. 12r, 5–6)

Horacijus

dictus et Amphion, Thebanae **conditor** urbis, / [...] sono **testudinis** et prece **blanda**

(*De art. Poet.*, 395–396)

[...] **Veneri**, [...] **iuga**

(*Carm.* 1, 33, 10–11)

Sirenum voces et **Circae pocula** nosti / [...]

sub domina **meretrice**

(*Ep.* 1, 2, 23–25)

oculo irretorto

(*Carm.* 2, 2, 23)

Hic dies vere mihi festus atras / eximet

curas

(*Carm.* 3, 14, 13–14)

terrui Urbem, **terrui** gentis

(*Carm.* 1, 2, 4–5)

„Dorybių“ dalyje, be Klaudiano leksikos, esama ir Cicerono žodyno pėdsakų: iš kalbų prieš Gajų Verį, *Tuskulo pokalbių* ir kitų kūrinių.

„Panegirika“

Nec te vestibulis quae pervigil excubat altis
Magnatum, nutuque avidos metitur honores,
Inquiet ambitio: sequitur quam saepe
magistram

Turpis avarities, **scelerumque vorago**
receptrix.

Adde quod **illecebris** scatet **effrenata**
voluptas,

Et spurcat mentes puras vesana **libido.**

(l. 10r, 203–208)

(Tegul aukštuose didžiūnų prieangiuose, kur budi sargybinis / ir linktelėjimo trokštantiems skirstomos svarbios pareigos, / tavęs nesuteršia garbėtroška; mat dažnai šią mokytoją seka / gėdingas godumas – nusikaltimus slepianti praraja. / Pridėk dar, kad vilionėmis kunkuliuoja nežabotas geismas / ir tyrus protus teršia nesveika aistra.)

Ciceronas

[...] tua, inquam, Messana, tuorum adiutrix
scelerum, libidinum testis, praedarum ac
furtorum **receptrix**

(*Verr.* 2, 4, 17)

[...] immensa aliqua **vorago** est aut gurgis
vitiorum **turpitudinumque** omnium

(*Verr.* 2, 3, 23)

libido effrenata et indomita (*Clu.* 6,15),

cupiditas **effrenata** ac furiosa (*Verr.* 2, 1, 24,

Cat. 1, 10), **libido** vel cupiditas **effrenata**

(*Tusc.* 4, 6), **effrenata** adpetentia (*Tusc.* 4, 7),

illecebris blandae **voluptatis** (*Tusc.* 4, 3)

Kitų Antikos autorių (kaip antai Katulo, Tibulo, Lukrecijaus, Senekos, Lukano, Juvenalio, Stacijaus, Silijaus Italiko) skolinių nedaug, neretai jie jungia-

mi su dažniau pasitelkiamų autorių frazėmis – pavyzdžiui, *ambigui sit fallax alea Martis* (l. 10v, 228), sudaryta iš Ovidijaus *alea fallax* (*Ex Pont.* 4, 2, 41) ir Silijaus Italiko *ambiguo Marte* (*Punica* II, 393); panašių atvejų nemažai. Kai kurie nedaug panaudotų autorių pavyzdžiai: iš Silijaus Italiko *Pūnų karo – bel-lator [...] lacesses* (l. 9v, 151; plg. *bellando [...] lacesses Pun.* XV, 36), minėtasis *Victoria concolor alas* (l. 7r, 16; plg. *Victoria concolor alis Pun.* XV, 98), *As-traeae custos, et cultor honesti* (l. 10r, 186; plg. *iustitiae cultor Pun.* XV, 111), iš Lukano *Farsalijos – Lethaeae oblivia ripae* (l. 6v, 91; plg. *Phars.* III, 28), *pignora gentis* (l. 7r, 6; plg. *Phars.* IX, 839, nors vartoja ir kiti autoriai), *metator ad agros* (l. 9v, 165; plg. *Phars.* I, 382), Juvenalio *vivere quadra* (l. 13r, 64; plg. *Sat.* V, 2), iš Stacijaus *Silvae – Sicani populatrix turba profundi* (l. 10v, 216; plg. *Siculi populatrix virgo profundi Silv.* 3, 2, 86), iš Senekos *Tiesto – necis atque vitae* (l. 13v, 82; plg. *Thyest.*, 610; ne tik pavartojama frazė, bet ir sekama platesniu kontekstu). Kitų anksčiau nurodytų vėlyvosios Antikos ir Renesanso autorių atskirų frazių nebevardijame, be to, *Henriadoje* pasitaiko daugelio autorių vartoti žodžių junginiai *moderamina regni, foedera lecti, fulmina Martis, taedia vitae, mordaces curae, generosa propago, invadere bello* ir kt.

Priešpaskutiniame „Panegirikos“ Henrikui Valua puslapyje pateikiamas poetinis ATR (jungtinis Lenkijos ir Lietuvos) aprašymas (l. 11v, 279–287). Nors jis gana stereotipinis ir neabejotinai „paskęsta“ to meto prancūzų literatūros lotynų ir gimtąja kalba įvairovėje, žvelgiant iš mūsų kraštų perspektyvos atrodo gana reikšmingas. Tai vienas pirmųjų šių kraštų aprašymų prancūzų poezijoje ir prancūzų grožinėje literatūroje apskritai, neskaitant kosmografių. Chronologiškai jis lygintinas su Philippe’o Desportes’o satyriniu eilėraščiu „Atsisveikinimas su Lenkija“ (*Adieu à la Pologne*), parašytu metais vėliau (1574). Tačiau, kitaip nei Desportes’ui, jam būdinga vien palanki nuostata idealizuoti kraštą. Jam artimesni kai kurie Louis d’Amboise’o bendrapavardžio teisininko François d’Amboise’o 1573 m. Paryžiuje išleisto nedidelio rinkinio *Lenkija [...] (La Pologne [...])* eilėraščiai prancūzų ir lotynų kalbomis, tačiau pastarieji yra kiek kitokio tipo – šiek tiek asmeninių įspūdžių, kai kurių elekcijos įvykių Lenkijoje atgarsiai⁴². *Henriados* ištraukai artimiausi yra paties La Gessée į vėlesnį rinkinį POF įtraukti vadinamosios „lenkiškosios“ tematikos sonetai (jų yra apie 30), tarp kurių – ir prancūziškoji šios ištraukos versija

⁴² François d’Amboise, *op. cit.*

(POF, p. 98), yra sonetų ir šių kraštų istorijos temomis (Lenkijos karaliai, pagonybė).

Neabejotina, kad La Gessée buvo skaitęs tuo metu prieinamus veikalus apie Lenkijos ir Lietuvos istoriją bei kosmografijas (Kromerio, Herburto, Miechoviečio, Miunsterio, Jono Boemo (Johann Boemus), Enėjo Silvijo Pikolominio (Enea Silvio Piccolomini) ir kt.), taip pat atrodo, kad jis galėjo būti 1573 m. vasarą išleistų anoniminių kompiliacinių ATR istorijos ir geografijos aprašymų sudarytojas⁴³. Kaip matyti, jį domino ir poetiniai kūriniai su šių kraštų aprašymais, tokie kaip Jono Visliciečio poema *Prūsų karas (Bellum Prutenum)*⁴⁴. Šiuo metu nėra žinoma išlikusių šio leidinio egzempliorių Prancūzijoje, tad buvo kiek netikėta aptikti šį literatūrinės sąveikos atvejį. Vis dėlto europinės polimatiškosios Renesanso humanistinės kultūros kontekste tokia sąveika atrodo visai įmanoma: viena vertus, istorija besidomėjusiems Prancūzijos humanistams buvo žinomi ir prieinami Lenkijos arba apie Lenkiją ir Lietuvą rašiusių kitataučių kronikininkų, kosmografų darbai (tuo pat keliu vieno ar kelių bibliofilų asmeninėse bibliotekose galėjo atsirasti ir ši poema)⁴⁵, kita

⁴³ Tai *Discours sur l'histoire des Polognois [...] ir Briefve description du pays et royaume de Poloigne. Recolligée des anciens et modernes cosmographes par F. L. P.*, Lyon: Benoist Rigaud, 1573. Kai kuriuose iš gausių *Discours [...]* leidimų (jų esama bent 8) sudarytojas nurodo savo šaltinius – šiuos kronikininkus, mini jų pavardes, jie atpažįstami iš teksto ypatybių; jis teigia iš viso skaitęs apie 10–12 šaltinių. Išvadą dėl jų autoriaus nustatymo leidžia daryti atliktas tekstologinis ir lyginamasis tyrimas; ši tema plėtotina atskirai. Apibendrinami tik paminėsime, kad lyginant tekstus atsekama tokia linija: 1) abiejų ATR istorijos-geografijos aprašymų autorius (tas pats, nors pasirašantis skirtingais pseudonimais) ir La Gessée yra tas pats asmuo (remiantis parašais po eilėraščiaus Nicolas Houelio 1573 m. išleistuose medicinos traktatuose ir aprašymų tekstų bendrumais su La Gessée poezija); 2) šių ATR aprašymų autorius ir reliacijų apie Žygimanto Augusto laidotuves bei Henriko Valua karūnaciją autorius „Prancūzų bajoras“, įvykių Krokovoje dalyvis, taip pat yra tas pats asmuo – tai rodo tekstų sutapimai, tos pačios frazės ir sakiniai, tekstų leidybos panašumai. Esant tokiems duomenims ir atitinkamam kontekstui (kaip antai d'Amboise'o biografijos faktai), La Gessée (ir atitinkamai šių aprašymų autoriaus) tapatinimą su Jeanu Gesse'u laikome neįmanomu (t. y. prie daugelio kitų identifikacijos aspektų prisideda ir šis).

⁴⁴ Joannes Visliciensis, *Bellum Prutenum*, Cracoviae: Joannes Haller, 1516. Naudojomės šiuo leidimu: Jonas Vislicietis, *Prūsų karas = Bellum Prutenum*, parengė ir išvertė Eugenija Ulčinaitė, (*Bibliotheca Baltica. Lithuania*), Vilnius: Mintis, 1997.

⁴⁵ Šalia kitų žinomų kultūrinių faktų pavyzdžiu gali būti La Gessée gero pažįstamo ir vieno iš *Henriad*os dedikantų François de Belleforest kosmografijoje pateiktas jo panaudotų ir cituotų autorių sąrašas, kuriame įtraukti ir minėtieji autoriai (Długosz, Krancas, Kromeris, Miechovietis, Miunsteris, Pikolominis, Vapovskis ir kt.; žr. François de Belleforest,

vertus, nekelia abejonių ir paties La Gessée erudicija, pomėgis skaityti kuo įvairiausią poeziją⁴⁶.

Ištraukoje matyti Jono Visliciečio Lenkijos ir Lietuvos bei Vergilijaus *Eneidos* Italijos aprašymų įtaka, tekstas sudarytas panašiai kaip ir gausiųjų Klaudiano imitacijų epizodai, tačiau labiau perdirbti: Visliciečio žodžiai pasitelkiami, bet keičiama jų vieta, perskirstomos frazės, vartojami žodžių ir frazių sinonimai, įterpiami skoliniai iš kitų autorių (Ovidijaus ir Klaudiano). Krašto aprašymas perteikia prancūzų sąmonėje „sulydytą“ jungtinės Lenkijos–Lietuvos valstybės sampratą. Vis dėlto suliteratūrintas, idealizuotas, archaizuotas, epiškas vaizdas nėra visai pasakiškas ir neprasilenkia su krašto ir gyventojų ypatybėmis bei realijomis – skaitytojas supranta čia klestint žemdirbystę, gyvulininkystę, bitininkystę, esant gausią raitąją kariuomenę. Miškai, vadinami *Herciniae silvae* ir *nemorum* (Jono Visliciečio – *Herciniae nemoris* ir *silvis*), išsyk primena XVI a. įsitvirtinusių Lietuvos epitetą *Lithuania nemorosa*, o „giraičių dievai“ – klestėjusią pagonybę, itin mėgstamą XVI a. Lietuvos ir Žemaitijos aprašymų temą⁴⁷. Toliau aprašymas susiejamas su iki tol kraštą valdžiusia Jogailaičių dinastija (Žygimanto Senojo paminėjimas), prijungiamas epizodas apie elektui numatytą vesti Oną Jogailaitę su jos apibūdinimu ir pagyrimu (plg. *Prūsų karo* 3-ioje giesmėje dievai išrenka Jogailai būsimą žmoną Sofiją Alšėniškę, pranašauja Jogailaičių dinastijos ateitį, o baigiama klestėjimu valdant Žygimantui Senajam), o Henrikas Valua iškeliamas kaip šios dinastijos „darbų ir šlovės“ tęsėjas.

L'histoire vniuerselle du monde [...], Paris: Geruais Mallot, 1572, sąrašas leidinio pradžioje nenumeruotuose puslapiuose).

⁴⁶ Taip pat plg. POF iš Ronsard'ui skirtos poetinės kalbos-laiško: „ir vargu ar buvo lotynų ar prancūzų poetas, kurio nebuvau mielai perskaitęs, nebent būčiau juo nusivylęs“ (*Et ne sçache Poëte ou Latin, ou François, / Que ie n'aye bien leu, si ie ne me deçois*, POF, p. 1474). Įmanoma, kad jis buvo skaitęs ir 1523 m. Krokuvoje išleistą Mikalojaus Husoviano poemą *Giesmė apie stumbro išvaizdą, žiaurumą ir medžioklę* (*De statura, feritate ac venatione bisonis carmen*), tačiau jos įtakos pėdsakų *Henriadoje* neaptikome.

⁴⁷ Hercinijos mišku pagal tuometę geografijos sampratą neretai vadintos istorinėje Lietuvoje augusios girios (dab. Baltarusijos ir Lenkijos teritorija, į ją įeitų ir Belovežo giria), plg. Jano Krasińskiui Henrikui Valua dedikuotą lotynišką Lenkijos ir Lietuvos aprašymą: „Hercinijos miškas užima nemažą Lietuvos dalį“ (*Hercinia silva bonam Lithuaniae partem occupat*; Jan Krasiński, *Ioannis Crassinii Polonia. Ad Serenissimum et Potentissimum Henricum primum Valesium Dei gratia utriusque Poloniae Regem*, Bononiae: apud Peregrinum Bonardum, 1574, l. 96r).

Šalies aprašymas, lyginant su kitais autoriais:

Skoliniai arba artimas prasminis sekimas paryškinti taip: **Jonas Vislicietis**, **Antikos autoriai**; kartais jie sutampa. Visliciečio ištraukose akivaizdūs leksikos skoliniai iš Antikos autorių, daugiausia Vergilijaus, jie čia neanalizuojami.

„Panegirika“

Te tamen haec nutu, votisque amplectitur unum
Quem sibi promissum canit **ampla Polonia** regem
Sarmaticis olim regio **subiecta colonis**
Multa gente potens, et equestribus **aspera pugnīs**,
Dives opum, **mellisque ferax**, atque **ubere glebae**
Fertilis, ac **fluviis** vicina **rigantibus arva**:
Qua **contra** Arctoum **Borean ovis arma ministrat**,
Quam simul **Herciniae** novit **vetus accola silvae**,
Utpote Diis **nemorum** gratam famularibus **oram**.
Nec magis illa tuos ardet cognoscere vultus,
Quam tot peruigilum studio repetita procorum
Nympha **Sigismundi veniens de sanguine Regis** [...]

(l. 11v, 279–290)

(Bet tau vienintelią nusilenkdama ir pasižadėdama / plačioji Lenkija tave apdainuoja kaip jai žadėtą karalių – / šalis, kadaise apgyventa sarmatų kolonų [t. y. gyventojų], / galinga tautos gausybe, atšiauri raitelių mūšiais, / turtinga išteklių, teikianti daug medaus, kur klesti derlingos dirvos, / o laukus drėkina per juos tekančios upės, / kur nuo šalto Borėjo apsaugą teikia avys; / ją [šalį] lygiai taip pažinojo ir senieji Hercinijos miško kaimynai – / girių dievams tarnaujantiems buvusį malonų kraštą.
Ir niekas labiau netrokšta išvysti tavojo veido / nei ta, kurios siekė tiek visuomet budrių jaunių, / – nimfa, kilusi iš karaliaus Žygimanto kraujo [...].)

Jonas Vislicietis ir kiti autoriai

Jonas Vislicietis

Terra sub arctoa famata Lycaonis ursa
Immensum complexa orbis spatium imperiumque
Nomine **multiiugas** renitenti terminat **oras**.
Sarmatiam titulo **veteri** rudis **accola** dixit,
Quae proprium merito sortita **Polonia** nomen.
Nam sua sic dicti patrii sermone Poloni
Rura **tenent**, agrosque **colunt**, ac legibus urbes
Perdomitant, **Sigismunde**, tuo diademate clari.

(Bell. Prut. I, 110–117)

Hic, ubi spumosis **perlustrat fluctibus arva**
155 **Hercynii nemoris**, **cerealia cultaque** vasto
Amfractu lambit, patrii adiutus ab undis
Multiiugis celebris reboanti Vistula tractu.
(Bell. Prut. I, 154–157)

Est locus umbrosus celeberrimus undique **silvis**
Imperio Scythicos late protensus ad agros
Frugiferis revirens pratis et **abundus inhaustu**
Mellifico, **dives populis** ac **milite forti**,
5 Quem dixere rudi Lithuanam nomine terram
Indigenae veteres, qui duro vomere duram
Excoluere loci **glebam regione** sub illa.
(Bell. Prut. II, 1–7)

Quae fuit ante Poloninis **subiecta** tyrannis.
(Bell. Prut. III, 272)

Vergilijus

Urbs antiqua fuit, Tyrii tenuere **coloni**,
Karthago, Italiam contra Tiberinaque longe
ostia, **dives opum** studiisque **asperrima**
belli [...].

Progeniem sed enim **Troiano a sanguine**
duci

audierat, Tyrias olim quae verteret arces;
(*Aen.* I, 12 ir toliau)

Est locus, Hesperiam Grai cognomine dicunt
terra antiqua, **potensarmis atque ubere**
glabrae;

Oenotri **coluere** viri; [...].
(*Aen.* I, 530–532 ir III, 163–165)

Klaudianas

Hercyniae confinis Raetia **silvae** (*Goth.*,
330), venit **accola silvae** / Bructerus

Hercyniae
(*Cons. Hon.* 4, 450–451)

Ovidijus

contra Borean ovis arma ministrat
(*Met.* XV, 471)

Nors aprašymas gana stereotipinis, tai nulėmė jo literatūriniai ir informacijos šaltiniai bei tam metui tipiška šių šaltinių panaudojimo tradicija – „gero stiliaus“ autoritetų ir „pagirtinų“ *topoi* imitacija literatūros plotmėje bei Renesansui būdingas negausios to meto istorinės informacijos kompiliavimas ir perrašymas istorijos plotmėje. Sykiu tai gali būti ir subtili politinė užuomina – aliuzijomis į ATR rašytojų tekstus numanomam *Henriados* skaitytojui, europinės humanistinės kultūros atstovui, rodoma, jog prancūzams ši literatūra pažįstama, tad šalia politinių sprendimų esama ir kultūrinio sąlyčio (t. y. perteikiama karališkojo dvaro politinės programos nuostata pabrėžti tarpusavio bendrumus⁴⁸).

⁴⁸ Plg. 1573 m. elekcijos informacinius propagandinius leidinius, kaip antai 1573 m. Paryžiuje išleista informacinė skrajutė, kurioje lentelės pavidalu lyginami visų kandidatų į ATR sostą privalumai ir trūkumai, parodant didelę Anžu kunigaikščio teigiamybių ir Prancūzijos bei ATR kultūrinių bendrumų persvarą kitų kandidatų ir jų šalių atžvilgiu (*Sur la promotion des competeurs au Royaume de Pologne. Com[m]oditez. Incom[m]oditez*, Paris: Guillaume Nyverd, [1573]).

Jono Visliciečio teksto pėdsakų dar galima įžvelgti *Prūsų karui* analogiškuose karvedžio, mūšio lauke užgriūvančio maskvėnus kaip ledinė kruša (*imber hibernus*; plg. *Bell. Prut.* II, 194–198: Vytauto totoriai kaip kruša (*grandinis instar*) užgriūva kryžiuočius; ši frazė savo ruožtu pasiskolinta iš Stacijaus *Tebaidos*, *Theb.* I, 419), ir Vyslos, paplūdusios priešų krauju (plg. *Bell. Prut.* I, 70–73: *sanguine diffuso per multos parta decembres / Istula quo rubuit vitreo pulcherrimus amne [...]*) vaizdiniuose, glaustai perteiktuose odėje sapfine strofa: *Auctus hyberno velut imbre torrens / Dissipat valles, ita vim ciebis: / Et coloratis ruber intumescit / Vistula ripis* (l. 14r, 97–100). Šios smulkios ir gana bendro pobūdžio detalės pačios savaimė vargu ar leistų neabejotinai „įkvėpimo šaltiniu“ laikyti šią poemą, tačiau atsidurdamos greta kitų panašumų jos sutvirtina nuorodų į *Prūsų karą* tinklą. Apie bendrumus kalba ir ištraukos struktūriniai elementai, kaip antai vienoda šalies ir valdovo vardų „ašis“ (*Paneg.: Polonia – Sarmaticis – Sigismundi*; plg. *Bell. Prut.* I, 110–117: *Sarmatiam – Polonia – Sigismunde*), bei frazės, kaip antai retorinis sušukimas: *O spes aequa tuis Henrice decusque Polonis!* (l. 9r; plg. *Bell. Prut.* III, 256 apie Žygimantą Senąjį: *O victor celebris patriae pater atque Polone*).

APIBENDRINIMAS

Dviejų straipsnių ciklo antroje dalyje tęsiama Henriko Valua elekcijos laikotarpio lotyniško proginės poezijos rinkinio *Henriada* (*Henrias*) analizė. Tai pirmas išsamus šio iki šiol itin mažai tirta ir literatūros istorijos periferijoje likusio kūrinio nagrinėjimas.

Vertinant 1573 m. elekcijos meto Prancūzijos leidinius prancūzų ir lotynų kalbomis teminiu, probleminiu bei literatūriniu aspektais, *Henriada* išsiskiria aiškia kompozicine struktūra ir meniškumu, eilėse perteikiama Valua dvaro politikos naratyvo ir propagandinės žinios apimtimi. Ji laikytina vienu svarbiausių 1573 m. ATR valdovo rinkimams skirtos proginės poezijos kūrinių. Taip pat joje minimos autobiografinės poeto detalės. *Jean de La Gessée* vardu rašęs autorius – akivaizdžiai Henrikui Valua artimas dvaro poetas, kurį tapatinti su provincijos miestelėnu protestantu Jeanu Gesse'u daugiau nei abejotina. Aiškindamiesi autoriaus tapatybės ir identifikacijos klausimą, atlikome kiek įmanoma išsamesnį istorinį tyrimą, jo rezultatus gretiname su poetinių

tekstų turiniu bei jų teikiama biografine informacija ir priėjome išvadą, kad autoriumi laikytinas modifikuotą realaus asmens pavardės formą kaip slapyvardį naudojęs Henriko Valua dvariškis, vėliau Pranciškaus Valua pirmasis dvariškis Louis de Clermontas d'Amboise'as de Bussy, istoriniuose šaltiniuose minimas kaip poetas. Ši sudėtinga autorystės problema nuosekliai nagrinėtina atskirai, įskaitant autoriaus vardo ir slapyvardžio autointerpretacijų ir anagramų (kelios jų yra lotyniškuosiuose eilėraščiuose, jose galima išskaityti Louis d'Amboise'o vardo formas) analizę.

Henriada parašyta Henriko Valua užsakymu – tai nurodyta įžangoje ir eilėraščiuose. Struktūra, dedikatai ir „protokolinė“ eilėraščių pateikimo tvarka rodo, kad rinkinys suformuotas tikslingai ir apgalvotai, o poetas dalyvavo visuose oficialiuosiuose dvaro renginiuose, tiesiogiai bei dažnai bendravo su ATR delegacijos nariais, gerai pažinojo dvaro gyvenimą, dvariškius, pareigūnus, kultūrai svarbius asmenis.

Pirmoje tyrimo dalyje nagrinėtos *Henriad*os sukūrimo aplinkybės, struktūra ir kompozicija, aptarti jos dedikatai, į eiles įterptos autoriaus autobiografinės detalės. Antroje dalyje rinkinys analizuojamas teminiu, idėjiniu ir literatūros žanro požiūriu, apibūdinami pagrindiniai motyvai ir įvaizdžiai, panaudoti kurti epiškam būsimąjo valdovo Henriko Valua paveikslui, atskleidžiamos literatūrinės įtakos ir imitacijos šaltiniai. Taip pat aptariamos *Henriad*os sąsajos su kitais La Gessée kūriniais, tarp jų ir tikėtina jo parašytais prisidengus kitais slapyvardžiais, kaip antai *Paul de Vollant* pasirašyta epiška poemėlė apie Henriko Valua išrinkimą ATR valdovu.

1573 m. išleisti panegiriniai epiškieji La Gessée kūriniai *Rošleida* ir *Henriada* (*Henrias*) prancūzų bei lotynų kalbomis priklauso XVI a. aštuntojo dešimtmečio prancūzų literatūroje ryškėjusiai Ronsard'o *Fransiad*os įkvėptai epinės kūrybos bangai, sykiu yra inspiruoti svarbių to meto įvykių (religinių karų, Henriko Valua elekcijos). Tai „aktualijų“, „naujienu“ poezija apie ką tik nutikusius įvykius ir „dabarties herojų“ Henriką Valua. Neolotyniškosios Renesanso literatūros kontekste *Henriada* tęsia valdovams ir didikams skirtų epinių panegirikų tradiciją. Jos žanro, poetinių formų ir jų kompozicijos pasirinkimams turėjo įtakos įvairių šalių XV a. pabaigos – XVI a. pirmųjų dešimtmečių neolotyniškujų panegirikų, epinių poemų ir epitalamijų autoriai (čia verta minėti galimas tirti sąsajas su Nagonio panegirinėmis poemomis), taip pat XVI a. vidurio europinės neolotyniškosios poezijos tendencijos.

Pagrindinę *Henriados* dalį sudaro epiško pobūdžio panegirika, kuriai būdinga tradicinė retorinė enkomijo struktūra: iškilminga įžanga, Anžu kunigaikščio giminės ir jos darbų vaizdavimas, asmens charakteristika, nuveikti darbai, „dorybių“ aptarimas (pateikiamas kaip „patarimai jaunajam valdovui“). Ji parašyta sekant vėlyvosios Antikos poeto Klaudiano panegirikomis – tiek pačiu žanru, tiek kūrinio struktūra, tiek stiliumi ir leksika. Remiantis jau esamais Klaudiano recepcijos Renesanso literatūroje tyrimais ir mūsų atlikta teksto analize galima teigti, kad *Henriados Panegirika* yra itin ryškus (turbūt vienas ryškiausių) Klaudiano recepcijos ir sekimo jo kūryba pavyzdys XVI a. epiško ir panegirinio pobūdžio poezijoje.

Gausiame Klaudiano citatų panegirikos tekste atsiskleidžia jos dedikato bei vaizdavimo objekto Henriko Valua numanoma projekcija į Klaudiano panegirikų herojaus generolo ir politiko Stilichono, pasiekusio valdžią „savo dorybe“ (*virtute*), figūrą (analogija: Henrikas Valua išrenkamas valdovu iš jam lygių kandidatų tarpo dėl jo „dorybės“). Šiai projekcijai reikšminga ir Stilichono vandališka kilmė. Pagal viduramžiškąją lenkų tautos kilmės teoriją, vandalai laikyti lenkų protėviais. Nors jau nuo XVI a. vidurio istorikai šią teoriją vertino kritiškai, ji tebegyvavo literatūrinėje tradicijoje. Literatūros kūriniuose Stilichonas neretai buvo įtraukiamas į Lenkijos (sykiu ir Lietuvos) valdovų sąrašus, t. y. buvo ATR kultūrinės erdvės (pseudo)istorinių pasakojimų *locus communis*. Taigi Henrikas Valua panegirikoje gali būti traktuojamas ir kaip Stilichono kilmės krašto valdovas. Straipsnyje taip pat nagrinėjama, kaip Renesanso literatūrai būdingi iš Antikos literatūros ateinantys tradiciniai *topoi* panaudoti *Henriadoje* perteikiant tuometinę 1573 m. elekcijos ir Prancūzijos dvaro politinę ideologiją (Skiro pasiuntinybės ir Achilo – būsimojo valdovo karvedžio, „aukso amžiaus“ ir deivės Astrajos-teisingumo viešpatavimo įvaizdžiai, senovės Romos pavyzdžiu kuriamos *Pax Valesiana* vizija, apimanti ir Henriko Valua valdomą ATR „iki tolimosios jūros“, prancūzų kilmės iš trojėnų mitas ir t. t.).

Tekstologinė *Henriados* analizė rodo, kad šiame rinkinyje imituojami Antikos ir vėlyvosios Antikos autorių Vergilijaus, Ovidijaus, Horacijaus, Cicero, Klaudiano, Laktancijaus kūriniai, pasitelkta ir šiek tiek Juvenalio, Katulo, Tibulo, Lukrecijaus, Lukano, Senekos, Silijaus Italiko, Stacijaus, Sidonijaus Apolinario ir dar kai kurių autorių leksikos arba jais remtasi kitais atžvilgiais. Vertinant kiekybiniu požiūriu, daugiausiai skolintasi iš Klaudiano kūrinių,

mažiau iš Vergilijaus, Ovidijaus, Horacijaus, dar mažiau – iš kitų autorių. *Henriadoje* matyti ir lotyniškai rašiusių Renesanso autorių Ugolino Verino, Jokūbo Sanazarijaus, Marko Jeronimo Vidos, Marcelo Palingenijaus Stelato įtakos ir (arba) leksikos pėdsakai. Poetui stilistiškai artimi ir įvairių šalių neo-lotyniškieji autoriai: Motiejus Andronikas, Jokūbas Bonas Rakuzietis, Janas Panonijus, Paulius iš Krosno (dalies šių autorių įtaka matyti šalia *Henriados* pasitelkiant ir kitus lotyniškuosius La Gessée kūrinis). Jam poveikį akivaizdžiai darė ir lotyniškoji „Plejados“ poetų kūryba (nurodyti bendrumai su progine Jodelle'io poezija). La Gessée neabejotinai buvo žinomi ir prieinami Lenkijos arba apie Lenkiją ir Lietuvą rašiusių kitataučių kronikininkų ir kosmografų darbai, jis domėjosi ir šių kraštų poetų kūryba. Teksto analizė rodo, kad jis skaitė ir naudojosi Jono Visliciečio poema *Prūsų karas* (1516), taip pat veikiausiai ir Sabino lotynišku eilių rinkiniu *Poemata* (1558). Straipsnyje *Henriados* ATR aprašymas (vienas pirmųjų Lenkijos–Lietuvos aprašymų prancūzų literatūroje) lyginamas su Jono Visliciečio poemos tekstu.

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

RANKRAŠTINIAI ŠALTINIAI

Prancūzijos Nacionalinė biblioteka (BN), rankraščiai:

Mss Latin 8132 (Giovanni Michele Nagonio, dit Michel Nagonius, *De laudibus Galliae*).

Mss Latin 8133 (Johannes Michael Nagonius, *Carmina de gestis Petri ducis Borbonii*).

ŠALTINIAI

d'Amboise François, *La Pologne, de François d'Amboyse, parisien. Au très-victorieux roy Henry, sur les occurrences de l'élection, et observations des choses plus dignes de memoire veues par l'auteur en son voyage, en diverses langues*, Paris: Denis Du Pré, 1573.

[d'Amboise Louis?], *I. Gessei Mauvesii e Vasconia Henrias. Variis poematum, et carminum generibus illustrata, adiectis etiam diversis iconibus totius Regiae Valesiorum familiae. Ad serenissimum principem Henricum Valesium, Regem Poloniae, et Andium Ducem*, Parisiis: ex off. Aegidii Blasii, 1573.

[d'Amboise Louis?], *Discours en diverses Poësies, sur l'entiere Pacification des Troubles auenus en ce Roiaume de France. Par I. La Gessée Mauvesinois*, Paris: Laurens Chancelier, 1573.

[d'Amboise Louis?], *Élection du sérénissime duc d'Anjou, roy de Poulongne. À très-haut et très-puissant Seigneur, Monseigneur le Marquis de Villars, Conte de Tantes et Amiral de France, par P. de Vollant Tourangeois*, Paris: Gilles Blaise, 1573.

- [d'Amboise Louis?], *La Rochelléide, contenant un nouveau discours sur la ville de la Rochelle, suivant les choses plus mémorables avenues en icelle, et au camp du Roi, depuis le commencement du siège jusqu'à la fin du mois de mars dernier, avec une louange des princes, grands seigneurs, et chefs de l'armée [...] par I. La Gessée Mauvesinois*, Paris: Gilles Blaise, 1573.
- [d'Amboise Louis?], *Les odes-satyres et quelques sonets de Jean de La Gessée. A la royne de Navarre*, Paris: Federic Morel, 1579.
- [d'Amboise Louis?], *Les Soupirs de la France sur le Depart du Roi de Poloigne: Contenant plusieurs Sonets nouvellement faits á ce propos, en faueur des Princes, et grands Seigneurs de ce Royaume. Avec quelques vers latins, servans á cet Oeuure, et dependans de l'Henriade de l'Auteur. Par I. La Gessée Mauvesinois*, Paris: Gilles Blaise, 1573.
- Belleforest François de, *L'histoire vniuerselle du monde, contenant l'entiere description et situation des quatre parties de la terre, la diuisio[n] et estenduë d'une chacune region et prouince d'icelles [...]*, Paris: Geruais Mallot, 1572.
- Bunić Jakov, *Jacobi Boni Racusaei De vita et gestis Christi, eiusque mysteriis et documentis opus [...]*, [Romae, 1526].
- Briefve description du pays et royaume de Poloigne. Recolligée des anciens et modernes cosmographes par F. L. P.*, Lyon: Benoist Rigaud, 1573.
- Cl[audii] Claudiani poetae celeberrimi opera [...]*, Lugduni: Haered. Seb. Gryphius, 1561.
- Cranz Albert, *Alberti Crantzii [...] Wandalia. De Wandalorum vera origine, variis gentibus, crebris à patria migrationibus, regnis item [...]. Adiecta est appendicis instar, Polonici regni, & Prussiae, tum regiae tum ducalis descriptio*, Francofurti: Andreas Wechelus, 1575.
- Discours sur l'histoire des Polognois, par lequel on peut cognoistre l'origine, situation, fertilité, moeurs, loix & coustumes des habitans du royaume, & comme dès leur commencement ils esleurent seigneurs, ducs et roys qui par interruption d'années les ont gouuernez iusques à présent que monseigneur Henry de France, duc d'Anjou en a esté esleu roy. Le tout extraict des historiographes allemans qui ont escrit l'histoire générale dudit pays, & autres qui ont assisté en ladicte assemblée, [par Attendant mieux G. D. P. P.]*, Lyon: Benoist Rigaud, 1573.
- Długosz Jan, *Joannis Dlugossii Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae. Liber X et XI. 1406–1412*, ed. Krzysztof Baczkowski, Franciszek Sikora, Varsaviae: Wydaw. Naukowe PWN, 1997.
- Dorat Jean, *Ioannis Aurati Lemovicis [...] Poëmatia [...]*, Lutetiae Parisiorum: Gulielmus Linocerus, 1586.
- Estienne Jodelle: Le Recueil des inscriptions, 1558: a literary and iconographical exegesis*, ed. by Ernest Graham, William Mcallister Johnson, Toronto: University of Toronto Press, 1972.
- Falckenburg Jacob, *De Polonia in fortissimi magnanimique herois, christianissimi Francorum regis Caroli IX [...] fratris Dom. Henrici [...] commendationem, Franciadum laudem & honorem, elegiae aliquot, [...] Authore [...] Iacobo a Falckenburg*, Lutetiae Parisiorum: ex off. Federici Morelli, 1573.

- Jodelle Estienne, *Le Recueil des inscriptions, figures, devises et masquarades ordonnees en l'hostel de ville à Paris, le jeudi 17. de fevrier 1558. Autres inscriptions en vers heroïques latins, pour les images des princes de la Chrestienté*, Paris: André Wechel, 1558.
- Krasiński Jan, *Ioannis Crassinii Polonia. Ad Serenissimum et Potentissimum Henricum primum Valesium Dei gratia utriusque Poloniae Regem*, Bononiae: apud Peregrinum Bonardum, 1574.
- Paulius iš Krosno, *Pauli Crosnensis Rutheni Artium Liberalium magistri [...] Panegyrici ad divu[m] Ladislau[m] Pannoniae regem [...] et sanctu[m] Stanislau[m] praesule[m] ac martyre[m] Poloniae gloriosissimu[m]*, Viennae, 1509.
- POF – [d'Amboise Louis?], *Les Premieres Œuvres Françoyes de Jean de La Jessée*, Anvers: Christofle Plantin, 1583.
- Romano Orazio, *Horatii Romani Porcaria*, Lipsiae: in aedibus B. G. Teubneri, 1907.
- Sabinus Georg, *Georgii Sabini Brandenburgensis poemata et numero librorum aucta, et emendatius impressa, quam antea fuerunt*, [Lipsiae]: in officina Voegeliana, [1563].
- Sannazaro Jacopo, *De partu Virginis = Il parto della Vergine [...]*, ed. Stefano Prandi, Roma: Città Nuova, 2001.
- Sur la promotion des competeurs au Royaume de Pologne. Com[m]oditez. Incom[m]oditez*, Paris: Guillaume Nyverd, [1573].
- Tragurinus Matthaeus Andronicus, *Epithalamium in nuptias Vladislai Pannoniarum ac Bohemiae regis et Annae Candaliae reginae*, ed. László Juhász, (*Bibliotheca Scriptorum Medii Recentisque Aevorum: saecula XV–XVI*), Lipsiae: Teubner, 1933.
- Vigenère Blaise de, *Les chroniques et annales de Pologne [...]*, Paris: Jean Richer, 1573.
- Vislicietis Jonas, *Prūsų karas = Bellum Prutenum*, parengė ir išvertė Eugenija Ulčinėitė, (*Bibliotheca Baltica. Lithuania*), Vilnius: Mintis, 1997.

LITERATŪRA

- Bjaï Denis, *La Franciade sur le métier. Ronsard et la pratique du poème héroïque. Travaux d'Humanisme et Renaissance*, t. 350, Genève: Droz, 2001.
- Braun Ludwig, *Ancilla Calliopeae: ein Repertorium der neulateinischen Epik Frankreichs 1500–1700*, (*Mittellateinische Studien und Texte*, t. 38), Leiden: Brill, 2007.
- Catalogue des livres imprimez de la Bibliothèque du roy. Belles Lettres*, t. 1, par Claude Sallier, Pierre Jean Boudot, Paris: Imprimerie Royale, 1750.
- Csürös Klara, Bjaï Denis, „Le long poème narratif à la renaissance. Tableau chronologique“, in: *Nouvelle Revue du XVIe Siècle*, t. 15, Nr. 1, *Grand genre, grand œuvre, poème héroïque*, Librairie Droz, 1997, p. 185–214.
- Diariusz poselstwa polskiego do Francji po Henryka Walezego w 1573 roku*, opr. Adam Przyboś, Roman Źelewski, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1963.
- Döpp Siegm, „Claudian und lateinische Epik zwischen 1300 und 1600“, in: *Res Publica Litterarum*, 1989, t. 12, p. 39–50.
- French Vernacular Books / Livres Vernaculaires Français: Books Published in the French Language Before 1601 / Livres Imprimés En Français Avant 1601*, ed. Andrew Pettegree, Malcolm Walsby, Alexander Wilkinson, 2007.

- Fuhrmann Manfred, „Claudian in der Neuzeit“, in: *Aetas Claudiana. Eine Tagung an der Freien Universität Berlin vom 28. bis 30. Juni 2002*, hgg. von Widu-Wolfgang Ehlers, Fritz Felgentreu, Stephen M. Wheeler: München-Leipzig, 2004, p. 207–223.
- Gwynne Paul, *Poets And Princes: The Panegyric Poetry of Johannes Michael Nagonius*, Brepols Publishers, 2012.
- Yates Frances A., *Astraea: The Imperial Theme in the Sixteenth Century*, London: Routledge, 1975, Pimlico edition, 1993.
- Karagiannis Edith, „Images d'Achille dans la poésie de la Pléiade“, in: *Cité des hommes, cité de Dieu. Travaux en l'honneur de Daniel Ménager*, Geneve: Droz, 2003, p. 219–232.
- Karagiannis Edith, „Images de l'Âge d'or dans l'oeuvre de Jean Dorat“, in: *130 Convegno internazionale "Millenarismo ed età dell'oro nel Rinascimento"*, Chianciano-Montepulciano-Pienza, 16–19 luglio 2001, Jul 20–21, Chianciano, Italie, p. 355–369.
- Kociszewska Ewa, „Astrology and empire. A device for the Valois king of Poland“, in: *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes*, 2010, t. 73, Nr. 1, p. 221–255.
- Lange Hans-Joachim, *Aemulatio veterum sive de optimo genere dicendi. Die Entstehung des Barockstils im XVI. Jahrhundert durch eine Geschmacksverschiebung in Richtung der Stile des manieristischen Typs*, Bern–Frankfurt: Lang, 1974.
- Méniel Bruno, *Renaissance de l'épopée. La poésie épique en France de 1572 à 1623*, Genève: Droz, 2004, p. 157–162.
- Piffault Alexandre, „Jean de La Gessée, entre déformation et création générique“, in: *Albineana, Cahiers d'Aubigné*, 2010, t. 22, p. 249–268.
- Registres des délibérations du bureau de la ville de Paris*, t. 7: 1572–1576, éd. par François Bonnardot, Paris: Imprimerie Nationale, 1893.
- Scaliger Julius Caesar, *Poetices libri septem*, [Lyon]: Antonius Vincentius, 1561.
- Schindler Claudia, „Tradition-Transformation-Innovation. Claudians Panegyriken und das Epos“, in: *Aetas Claudiana. Eine Tagung an der Freien Universität Berlin vom 28. bis 30. Juni 2002*, hgg. von Widu-Wolfgang Ehlers, Fritz Felgentreu, Stephen M. Wheeler: München-Leipzig, 2004, p. 16–37.
- Schindler Claudia, *Per carmina laudes. Untersuchungen zur spätantiken Verspanegyrik von Claudian bis Coripp*, Berlin-New York, 2009.
- Šileikienė Rasa Marija, „Henriko Valua išrinkimo Abiejų Tautų Respublikos valdovu vaizdavimas lotyniškoje prancūzų poezijoje: J. de La Gessée „Henriada“ ir jos autorius“, in: *LMA Vrublevskių bibliotekos darbai*, 2022, Nr. 11, p. 33–55.
- Šileikienė Rasa Marija, „Henriko Valua 1573 m. elekcijos laikotarpio proginė poezija: Jeano de La Gessée Henriada“, in: *Senoji Lietuvos literatūra*, 2024, Nr. 57, p. 72–106.
- Ware Catherine, *Claudian and the Roman Epic Tradition*, Cambridge: Cambridge University Press, 2012.

Jean de La Gessée's *Henrias*: Literary Features and Sources of Imitation

S u m m a r y

The second part of a two-article series continues with the analysis of *Henrias*, a collection of Latin occasional poems written by a poet of the Valois court who wrote under the pseudonym of Jean de La Gessée, during the election of Henry Valois in 1573. The collection is analysed in terms of literary form, theme, and ideas. The article describes the main motifs and images used to convey the political narrative and propaganda message and to create an 'epic' image of Henry Valois, the future ruler of the Polish-Lithuanian Commonwealth, and reveals the sources of literary influence and imitation. The connections between this collection and La Gessée's other works are indicated, including those that were likely written by the same author under other pseudonyms. One such work is the epic poem *Élection du sérénissime duc d'Anjou, roy de Poulongne [...]* published by Paul de Vollant in 1573. The similarities between the text of this poem and *Henrias*, the circumstances of its publication, and other aspects would allow this poem to be attributed to La Gessée (i.e., the court poet Louis d'Amboise, who used both these pseudonyms; we have examined this identification of the author in previous articles, and it remains the subject of further and more detailed research).

La Gessée's panegyric 'epic' works *La Rochelleide* and *Henrias*, published in French and Latin in 1573, belong to the wave of epic-style works that arose in French literature in the 1570s inspired by Ronsard's *Franciade* and are also inspired by important events of the time (religious wars, the election of Henry Valois). This is the poetry of 'current events' and 'news', about recent developments and Henry Valois, the 'hero of the present'. In the context of neo-Latin Renaissance literature, *Henrias* continues the tradition of epic panegyrics dedicated to rulers and nobles. The choice of the genre, poetic forms, and their composition was influenced by the neo-Latin panegyrics, epic poems, and epithalamia of various countries from the late fifteenth century to the first decades of the sixteenth century (among which connections with Giovanni Michele Nagonio's panegyric poems can be discerned) and the trends of common-European neo-Latin poetry of the mid-sixteenth century.

The main part of *Henrias* consists of an epic panegyric, which has the traditional rhetorical structure of an encomium: a solemn introduction, a description of the family of Henry, Duke of Anjou, and its deeds, a characterisation of his person,

his achievements, and a discussion of his 'virtues' (the latter is presented as 'advice to the young ruler'). In terms of the genre, structure, style, and lexicon, it followed the panegyrics of Claudian, a Late Antiquity poet. Based on existing studies of Claudian's reception in Renaissance literature and on our analysis of the text, it can be argued that *Panegyric* is a particularly striking (perhaps one of the most striking) example of Claudian's reception and imitation in sixteenth-century epic and panegyric poetry.

Rich in Claudian's quotations, the text of the panegyric reveals the implied projection of its dedicatee and subject, Henry Valois, onto the figure of Stilicho, the hero of Claudian's panegyrics, a general and politician who attained power through his 'virtue' (*virtute*) (an analogy: Henry Valois is elected from among his peers because of his 'virtue'). Stilicho's Vandal origins are also significant for this projection. According to a medieval theory of the origin of the Polish nation, the Vandals are considered to be the ancestors of the Poles. Despite the fact that historians had been sceptical of this theory since the mid-sixteenth century, it continued to live on in the literary tradition. In literary works, Stilicho was often included in the lists of rulers of Poland and Lithuania, i.e., he was a *locus communis* of (pseudo)historical narratives in the cultural space of the Polish-Lithuanian Commonwealth. Thus, in this panegyric Henry Valois can be regarded as the ruler of Stilicho's homeland. The article also examines how traditional *topoi* borrowed from Renaissance literature were used in *Henrias* to convey the political ideology of the 1573 election and the French court (the images of the embassy to Achilles on Skyros, the images of the 'golden age', and the reign of Astraea, the goddess of justice, the vision of *Pax Valesiana* created on the model of ancient Rome, which also encompasses the Polish-Lithuanian Commonwealth ruled by Henry Valois 'to the distant sea', the myth of French origin from the Trojans, and so on).

Textual analysis of *Henrias* shows that the author imitates the works of such authors of Classical and Late Antiquity as Virgil, Ovid, Horace, Cicero, Claudian, Lactantius, to a lesser extent Juvenal, Catullus, Tibullus, Lucretius, Lucan, Seneca, Silius Italicus, Statius, Sidonius Apollinaris, and several others, or draws on them in other respects. In quantitative terms, the majority of borrowings came from Claudian's works, fewer from Virgil, Ovid, and Horace, and even fewer from other authors. *Henrias* shows traces of influence and/or vocabulary from Renaissance authors Ugolino Verino, Jacopo Sannazaro, Marco Girolamo Vida, and Marcellus Palingenius Stellatus. Stylistically close to the poet were also various neo-Latin authors from different countries, such as Matteo Andronico, Iacobus Bonus Racusaeus, and Paulus Crosnensis (their influence is evident both in *Henrias* and in La Gessée's other works in Latin). He was clearly influenced

by the works of the Latin poets of the Pléiade (similarities with Étienne Jodelle's occasional poetry). Without a doubt, La Gessée was familiar with and had access to the works of Polish and foreign chroniclers and cosmographers who wrote about Poland and Lithuania, and he was also interested in the works of poets from these lands. Text analysis shows that he read and used the poem *Bellum Prutenum* (1516; *The Prussian War*) by Joannes Vislicensis and probably Georg Sabin's *Poemata* (1558), a poetry collection in Latin. The article compares the description of the Polish-Lithuanian Commonwealth in *Henriades* (which was one of the first descriptions of Poland-Lithuania in French literature) with the text of Joannes Vislicensis's poem.

KEYWORDS: Polish-Lithuanian Commonwealth in the sixteenth century; Henry Valois; Neo-Latin literature in the sixteenth century; *Henriades*; Jean de La Gessée; Louis d'Amboise.